

SUALTI SPORLARINA KATILAN SPORCULARIN VE ANTRENÖRLERİN SPORDAKİ AMAÇLARI VE DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ

Dr. İrfan KARA

Editör: Doç. Dr. Oğuzhan YÜKSEL

**SUALTI SPORLARINA KATILAN
SPORCULARIN VE
ANTRENÖRLERİN
SPORDAKİ AMAÇLARI VE
DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ¹**

Dr. İrfan KARA

Editör: Doç. Dr. Oğuzhan YÜKSEL

¹ Yazarın doktora tezinden türetilmiştir.

**Sualtı Sporlarına Katılan Sporcuların ve Antrenörlerin
Spordaki Amaçları ve Deneyimlerinin İncelenmesi
Dr. İrfan KARA**

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek

Editör: Doç. Dr. Oğuzhan YÜKSEL

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design

Yayın Tarihi: Nisan 2025

Yayıncı Sertifika No: 49837

ISBN: 978-625-5885-10-4

© Duvar Yayınları

853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir

Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com

duvarkitabevi@gmail.com

ÖNSÖZ

Doktora eğitimim süresinde desteklerini esirgemeyen başta danışmanım Doç. Dr. Oğuzhan YÜKSEL teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmama değerli bilgilerini aktaran, tecrübelerini benimle paylaşan Doç. Dr. Erhan DEVRİLMEZ, Öğr. Grv. Uğur CABA, Kadir BAYNAZ, Engin ÇİNİBULAK, Hüseyin AYMAZ, Hakan ARSLAN, Cemalettin EGE ve Doç. Dr. Taner ATASOY'a desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında olduğu gibi tez çalışmamda da hep destekçim olan, canım aileme çok teşekkür ederim.

Dr. İrfan KARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix

GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Önemi	2
Araştırmanın Amacı	3
Araştırmanın Problem Cümlesi	3
Araştırmanın Alt Problemleri	3
Araştırmanın Hipotezleri	3
Araştırmanın Varsayımları	4
Araştırmanın Sınırlılıkları	4

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL ÇERÇEVE.....	5
1.1. Sualtı Sporlarının Tarihsel Gelişimi	5
1.2. Sualtı Sporlarının Türkiye’deki Gelişimi	5
1.2.1. Sualtı Sporları	6
1.2.2. Sualtı Ragbisi	6
1.2.3. Paletli Yüzme.....	7
1.2.4. Serbest Dalış	8
1.2.5. Zıpkınla Balık Avlama	9
1.2.6. Sualtı Hokeyi	10
1.3. İyi Bir Performansın Bileşenleri.....	11
1.4. Sporun Temel Amacı.....	12
1.4.1. Sualtı Sporcularının Spordaki Amaçları ve Deneyimleri	12
1.4.2. Antrenörlerin Spordaki Amaçları ve Deneyimleri	13
1.5. Yetkinlik.....	15
1.5.1. Yetkinlik Türleri.....	16
1.5.2. Yetkinliklerin Spor Örgütleri Açısından Önemi	17
1.5.3. Sporda Yetkinlik	18
1.6. Prososyal ve Antisosyal Davranış	18
1.6.1. Sosyal Öğrenme Kuramı	18
1.6.2. Sosyal Bilgi İşleme Kuramı	19
1.6.3. Sosyal Davranış.....	20
1.6.4. Olumlu Sosyal (Prososyal) Davranış.....	20

1.6.5. Prososyal Davranışın Temelleri	21
1.6.6. Prososyal Davranış Türleri.....	22
1.6.6.1. Empati.....	24
1.6.6.2. Yardım Etme.....	24
1.6.6.3. Özgecilik.....	24
1.6.6.4. Sportmenlik	25
1.6.7. Prososyal Davranışları Etkileyen Etkenler	25
1.6.8. Antisosyal Davranış.....	26
1.6.8.1. Çekme-Seçme-Yıpranma Bakış Açısı	26
1.6.8.2. Sosyal Bilgi Süreci Teorisi	26
1.6.8.3. Sosyal Öğrenme Teorisi	27
1.6.9. Antisosyal Davranışın Temelleri	27
1.6.10. Antisosyal Davranışların Çeşitleri	29
1.6.11. Antisosyal Davranışları Etkileyen Psikososyal Faktörler	30
1.6.12. Antisosyal Davranışların Önlenmesi	32

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM	33
2.1. Araştırmanın Modeli.....	33
2.2. Araştırmanın Evren Ve Örneklemi	33
2.3. Veri Toplama Araçları.....	33
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu	33
2.3.2. Sporda Yetkinlik Envanteri	33
2.3.3. Sporda Kendine Güven Envanteri	34
2.3.4. Sporda Antrenör – Sporcu İlişki Ölçeği	34
2.3.5. Sporda Prososyal ve Antisosyal Ölçeği	34
2.4. Verilerin Analizi	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR.....	36
3.1. Antrenör Bulguları.....	36
3.2. Antrenörlerin Antrenör-Sporcu İlişkisi Manova Bulguları	37
3.3. Antrenörlerin Sporda Yetkinlik Envanteri Bulguları.....	38
3.4. Sporcu Bulguları	39
3.5. Sporcu Manova Bulguları.....	41
3.6. Sporcuların Sporda Yetkinlik Envanteri Bulguları.....	42
3.7. Sporcuların Sporda Güven Envanteri Bulguları	43
3.8. Sporcuların Prososyal Ve Antisosyal Davranış Manova Bulguları.....	44

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ 47

4.1. Tartışma..... 47

4.2. Sonuç..... 51

4.3. Öneriler..... 53

KAYNAKÇA 54

DİZİN 64

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1: Antrenörlerin Cinsiyet Dağılım Tablosu	36
Tablo 3.2: Antrenörlerin Yaş Durumu Tablosu	36
Tablo 3.3: Antrenörlerin Eğitim Durumu Tablosu	36
Tablo 3.4: Antrenörlerin İlgilendikleri Branş Tablosu	37
Tablo 3.5: Antrenörlerin Çalıştığı Bireysel veya Takım Spor Tablosu	37
Tablo 3.6: Antrenörlerin Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Antrenör-Sporcu İlişkisi MANOVA Tablosu	37
Tablo 3.7: Antrenörlerin Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Antrenör-Sporcu İlişkisi Ana Etkiler Tablosu	38
Tablo 3.8: Antrenörlerin Sporda Yetkinlik Envanteri ANOVA Bulguları Tablosu	38
Tablo 3.9: Sporcuların Cinsiyet Dağılım Durumları	39
Tablo 3.10: Sporcuların Yaş Durumu Tablosu	39
Tablo 3.11: Sporcuların Branşlarıyla Uğraştıkları Zaman Tablosu	39
Tablo 3.12: Sporcuların Eğitim Durumu Tablosu	40
Tablo 3.13: Sporcuların İlgilendikleri Branş Tablosu	40
Tablo 3.14: Sporcuların Çalıştığı Bireysel veya Takım Spor Tablosu	40
Tablo 3.15: Sporcuların Uluslararası Turnuvalara Katılıp Katılmama Durumları	41
Tablo 3.16: Sporcuların Milli Takıma Çağırılıp Çağırılmama Tablosu	41
Tablo 3.17: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Antrenör-Sporcu İlişkisi MANOVA Tablosu	41
Tablo 3.18: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Antrenör-Sporcu İlişkisi Ana Etkiler Tablosu	42
Tablo 3.19: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Sporda Yetkinlik Envanteri MANOVA Tablosu	42
Tablo 3.20: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Sporda Yetkinlik Envanteri Ana Etkiler Tablosu	43
Tablo 3.21: Sporcuların Sporda Güven Envanteri ANOVA Bulguları Tablosu ...	43
Tablo 3.22: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Prososyal ve Antisosyal Davranış MANOVA Tablosu	44
Tablo 3.23: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Prososyal ve Antisosyal Davranış Ana Etkiler Tablosu	45

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Prososyal Davranışların Belirleyicileri	23
--	----

KISALTMALAR

PADI	Profesyonel Dalış Eğitmenleri Birliği
TSSF	Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu

GİRİŞ

Spor da temel amaç, sporcuların her durumda en üst düzey performansı sergileyebilmelerini sağlamaktır. Bu performans, genellikle fiziksel/fizyolojik, bilişsel ve psikolojik parametreler üzerinden değerlendirilebilecek çok sayıda faktöre dayanmaktadır. Son dönemdeki araştırmalar, sporcuların sadece fiziksel hazırlıkları değil, aynı zamanda bilişsel ve psikolojik hazırlıklarının da müsabakalardaki performanslarında etkileyici bir rol oynadığını göstermektedir. Bu bağlamda, müsabaka öncesindeki beslenme, uyku düzeni, ısınma gibi temel faktörlerin yanı sıra bilişsel hazırlık, stres yönetimi, kaygı kontrolü gibi psikolojik durumların da performansı belirleyen önemli etmenler olduğu vurgulanmaktadır (Gupta, Morgan ve Gilchrist, 2017; Peron ve Elsner, 2020; Souza, vd., 2020). Sporcu gelişiminin değerlendirilmesinde, bireylerin spor ortamlarındaki deneyimlerinin detaylı bir şekilde incelenmesi büyük bir öneme sahiptir. Özellikle, gerçekleştirilen antrenmanların sporcuda spora özgü yetkinliğin gelişimine ne ölçüde katkı sağladığının anlaşılması gerekmektedir (Côté ve Gilbert, 2009; Vierimaa, Erickson, Cote ve Gilbert, 2012). Bu bağlamda, sporcuların bilişsel ve psikolojik süreçlere yönelik ne kadar hazır olduklarının ve bu hazırlığın performansları üzerindeki etkilerinin sistematik bir şekilde değerlendirilmesi, sporda başarıya ulaşma süreçlerinin anlaşılmasında kritik bir role sahiptir. Sporcu gelişimi üzerine yapılan incelemelerde, bireylerin spor ortamlarındaki deneyimlerinin değerlendirilmesi süreç yönetimi açısından değerli kılınmaktadır. Son dönemdeki literatürde, antrenörün etkili bir şekilde sporcu yetiştirebilmesinde, sporcunun sporda kendine güveninin önemli bir çıktısı olarak kabul edildiği belirtilmektedir (Côté ve Gilbert, 2009; Vierimaa, vd., 2012). Côté ve Gilbert (2009) nitelikli antrenörü tanımlamak için antrenörlük alanında kabul gören "bütüncül antrenörlük tanımı"nı kavramsallaştırmışlardır. Buna göre, nitelikli antrenörlük, antrenörün profesyonel, kişilerarası ve içsel bilgisini; sporcuların sporda yetkinliklerini, kendine güvenlerini, bağlarını ve karakterlerini (4 sporcu çıktısı: yetkinlik, kendine güven, bağ ve karakter; 4 C's of athlete outcomes: competence, confidence, connection, and character) geliştirmek amacıyla antrenörlük ortamlarının gereksinimlerine bağlı olarak istikrarlı bir biçimde uygulamasıdır. Ayrıca, sporda yetkinlik, yüksek seviyede başarı, performans veya atletik beceri olarak tanımlanmaktadır (Côté ve Gilbert, 2009). Ayrıca teknik, taktik ve fiziksel beceri olmak üzere üç boyutta incelenmektedir (Martens, 2004). Teknik beceri, sporcunun bir görevi başarıya ulaşma amacıyla yerine getirebilme yetkinliğidir. Bu yetkinlik içerisinde örneğin, amuda kalkabilme, şut çekebilme veya buzda kayabilme gibi hareket paternleri yer almaktadır. Taktik beceri, sporcunun yarışma süresince rakibine üstünlük

elde etmek amacıyla başvurduğu eylem ve stratejiler bütünüdür. Fiziksel beceriler ise sporcuların spor becerilerini gerçekleştirebilmeleri ve sporun gereksinimlerini (hız, çeviklik ve dayanıklılık) karşılayabilmeleri için gereken fiziksel uygunluğa ilişkin fonksiyonel nitelikleri olarak tanımlanmaktadır (Martens, 2004; Lacy, 2011). Türkiye'deki akademik literatür incelendiğinde, çeşitli spor branşlarında ele alınan konuların varlığına rağmen, sualtı sporlarına yönelik gerçekleştirilen araştırmaların sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Su altı sporları, genellikle su yüzeyinin altında icra edilen çeşitli spor etkinliklerini kapsayan bir kategori olarak görülmektedir. Bu sporlar, yüzme havuzları veya doğal su ortamlarında gerçekleştirilebilmekte olup, fiziksel dayanıklılık, nefes kontrolü, su altında manevra kabiliyeti ve çeşitli su altı görevlerini başarma yetenekleri gibi önemli becerileri içermektedir. Su altı sporları, sporcuların su altında serbestçe hareket etmelerine olanak tanıyan özel ekipmanlar kullanılarak icra edilmektedir. Ancak, mevcut literatürde bu alandaki araştırmaların sınırlı olması, sualtı sporlarıyla ilgili geniş kapsamlı bir anlayışın henüz oluşmadığını göstermektedir. Bu bağlamda, gerçekleştirilecek olan çalışmanın temel amacı, farklı spor branşlarında faaliyet gösteren sporcuların ve antrenörlerin spora yönelik amaçları ve deneyimlerini ayrıntılı bir şekilde incelemektir. Bu bağlamda, sporcu ve antrenörlerin sporda sergiledikleri prososyal ve antisosyal davranışlar üzerinde durularak, müsabakalar esnasında gösterdikleri davranışların detaylı bir şekilde değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, sporcu ve antrenörlerin deneyimleri temel alınarak, sporda sahip oldukları yetkinlik düzeylerinin belirlenmesi ve bu yetkinliklerin geliştirilmesine yönelik önerilerin sunulması, çalışmanın öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır.

Araştırmanın Önemi

Spor endüstrisinde önemli bir yere sahip olan sualtı sporları gün geçtikçe önemini korumakta ve yeni kitlelere zevk şölenleri oluşturmaktadır. Spor endüstrisinde önemli bir yere sahip olan sualtı sporları dünya çapında ilgi görmesi sporcuların oyun içerisinde göstermiş oldukları mücadele, oyun içerisindeki zevkin izleyicilere aktarılmasına ek olarak bu sporların başarılarını örnek vermek mümkündür. Çalışmamızda sualtı sporlarına katılan sporcuların ve antrenörlerin spordaki amaçları ve deneyimleri çeşitli değişkenlere göre incelenmiş olup sualtı sporlarına bu anlamla katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Gelişen ve değişen dünyada sporun teknik, taktik değişimlerine ek olarak sosyal, fiziksel ve psikolojik olarak değişimine rastlamak mümkündür. Bu değişimlerin saptanması ve bilimsel veriler ile ortaya konulması sualtı sporlarındaki bazı olumsuz durumların oluşmasını engelleyecektir.

Araştırmanın Amacı

Sualtı sporlarına katılan sporcuların ve antrenörlerin spordaki amaçları ve deneyimleri çeşitli değişkenlere göre inceleyerek literatüre yeni bulguların kazandırılması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Problem Cümlesi

Araştırmamızın problem cümlesi, “Sualtı sporlarına katılan sporcuların ve antrenörlerin spordaki amaçları ve deneyimleri çeşitli değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?” olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Alt Problemleri

1. Sualtı sporu antrenörlerin cinsiyet ve branş değişkenlerine göre antrenör-sporcu ilişkisi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
2. Sualtı sporu sporcularının cinsiyet ve branş değişkenlerine göre antrenör-sporcu ilişkisi arasında anlamlı farklılık var mıdır?
3. Sualtı sporu sporcularının cinsiyet ve branş değişkenlerine göre sporda yetkinlik açısından anlamlı farklılık var mıdır?
4. Sualtı sporu sporcularının cinsiyet ve branş değişkenlerine göre sporda güven açısından anlamlı farklılık var mıdır?
5. Sualtı sporu sporcularının cinsiyet ve branş değişkenlerine göre prososyal ve antisosyal davranışları açısından anlamlı farklılık var mıdır?

Araştırmanın Hipotezleri

1- H1 = Sualtı sporu antrenörlerin cinsiyet ve branş değişkenlerine göre antrenör-sporcu ilişkisi farklılaşmaktadır.,

H0= Sualtı sporu antrenörlerin cinsiyet ve branş değişkenlerine göre antrenör-sporcu ilişkisi farklılaşmamaktadır.

2- H1= Sualtı sporu sporcularının cinsiyet ve branş değişkenlerine göre antrenör-sporcu ilişkisi farklılaşmaktadır.

H0= Sualtı sporu sporcularının cinsiyet ve branş değişkenlerine göre antrenör-sporcu ilişkisi farklılaşmamaktadır.

3- H1= Sualtı sporu sporcularının cinsiyet ve branş değişkenlerine göre sporda yetkinlik açısından farklılaşmaktadır.

H0= Sualtı sporu sporcularının cinsiyet ve branş değişkenlerine göre sporda yetkinlik açısından farklılaşmamaktadır.

4- H1= Sualtı sporu sporcularının sporda güven açısından farklılaşmaktadır

H0= Sualtı sporu sporcularının sporda güven açısından farklılaşmamaktadır.

5- H1= Sporcuların cinsiyet ve branş değişkenlerine göre prososyal ve antisosyal davranışları farklılaşmaktadır.

H0= Sporcuların cinsiyet ve branş değişkenlerine göre prososyal ve antisosyal davranışları farklılaşmamaktadır.

Araştırmanın Varsayımları

1. Araştırmaya katılan katılımcıların evreni temsil ettiği varsayılmıştır.
2. Araştırmada kullanılan yöntemlerin amaca uygun olduğu varsayılmıştır.
3. Bu araştırma konu ile kullanılan kaynaklardan elde edilen bilgilerin gerçeği yansıttığı varsayılmıştır.
4. Uygulanan istatistik yöntemlerin, değerlendirilmelerinin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma sadece aktif olarak sualtı sporları yapan sporcular ve antrenörler ile sınırlı tutulmuştur.
2. Araştırma, nicel veri yöntemleri ile sınırlıdır.
3. Bu araştırma, konu ile ilgili ulaşılabilen kaynakların sağladığı veriler ile sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL ÇERÇEVE

1.1. Sualtı Sporlarının Tarihsel Gelişimi

Tarihteki ilk dalış deneyimlerinin ne zaman ve kimler tarafından yapıldığı bilinmemekle beraber Milattan Önce yaşayan toplulukların da günümüz toplulukları gibi su altına merak ettikleri ve ilgilendikleri düşünülmektedir. İlk zamanlarda sünger ya da inci çıkarmak için su altına inen dalgıçlar Milattan Önce 1800-400 yılları arasında deniz savaşlarında üstünlük sağlamak amacıyla askeri amaçlı dalışlar yapmıştır (Acott, 1999; Kindwall, 2004). Milattan Önce nefeslerini tutarak suyun altına inen dalgıçlar, Milattan sonra 1770 yılında ilk defa elle çalıştırılan hava kompresörünü, 1774 yılında hortum ve kasklardan oluşan orta derecede başarılı dalış aparatını geliştirmiştir (Dawson, 2006). 19. Yüzyıldan sonra ise askeri kurtarma, ticaret ve sportif amaçlarla su altında daha derinlere inip daha uzun süre kalabilmek için dalış ekipmanlarında değişim olmuştur (Kahraman, vd., 2012). Emile Gagnon ve Jacques Cousteau tarafından 1943 yılında tüplü dalışın geliştirilmesi su altında daha uzun süre kalabilme imkânı sağlamıştır (DeGorordo, vd., 2003; Kindwall, 2004). 19. Yüzyılın sonlarına doğru dalgıçlar 50 metre suyun altına inebilmeyi başarmıştır (Robinson ve Byers, 2005). World Underwater Federation-CMAS (Dünya Sualtı Aktiviteleri Konfederasyonu) 1959 yılında 15 farklı ülkeden gelen sualtı sporcusu ve uzmanlarının Monaco’da yaptığı toplantı ile faaliyete geçmiştir. Türkiye’nin içerisinde bulunduğu dünyanın genelinde yüzden fazla ülkenin sualtı sporları federasyonu bu konfederasyona bağlı bulunmaktadır. Dünya Sualtı Aktiviteleri Konfederasyonu’nun amacı üye federasyonlara dalış ile ilgili eğitimler, sertifikalar vermek, dalış ile ilgili kuralları öğretmek ve verilen sertifikaların üye ülkelere kabul edilmesini sağlamaktır (Ratajczak, Wiecek ve Rutkowski, 2023).

1.2. Sualtı Sporlarının Türkiye’deki Gelişimi

Ülkemizde de her geçen yıl sertifikalı dalgıçların ve dalış eğitimi veren kurumların sayısı artmaktadır. Türkiye genelinde 2012 yılı verilerine göre 8529 lisanslı dalgıç ve 272 yetkili dalış okulu bulunmaktadır (GSB, 2012; TSSF, 2023). Ülkemizde dalış eğitimi ve denetim standartlarını Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu (TSSF) belirlemektedir. TSSF, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak ‘Sualtı Sporları, Can kurtarma, Su kayağı ve Paletli Yüzme Federasyonu’ ismiyle 1980 yılında kurulmuştur. Federasyonun adı, 2004 yılında “Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu” olarak değiştirildi (TSSF, 2023). 2008 yılında

yapılan “Donanımlı Dalış Yönetmeliği” ve “Profesyonel Sualtı Adamları Yönetmeliği” ile dalış merkezlerinin, sualtı sporları kulüplerinin ve dalgıçların denetlenme, yetkilendirilme ve güvenli donanımlarla dalış yapabilmeleri için uyacakları kurallar ve standartlara ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir (Resmi Gazete, 2012).

1.2.1. Sualtı Sporları

Geçmişten günümüze kadar insanlar su altını merak etmiş; bazen hazine çıkarmak, bazen yemek bulmak gibi farklı amaçlarla, farklı ekipmanlar kullanarak su altında kalınan süreyi artırmaya çalışmıştır. Su altında geçirilen süre arttıkça su altında yapılan aktiviteler artmış ve Sualtı sporları ortaya çıkmıştır (Pelizzari ve Tovaglieri; ODTÜ Spor Kulübü, 2011). Genellikle suda gerçekleştirilen ve sualtı aktivitelerini içeren sporları kapsamaktadır. Bu sporlar geniş bir yelpazede faaliyet içerir ve katılımcılara suda çeşitli becerileri kullanma ve geliştirme fırsatı sunar. Yüzme, dalgıçlık, sualtı hokeyi, serbest dalış ve sualtı fotoğrafçılığı gibi çeşitli disiplinler içermektedir. Tarih boyunca birçok kültürde farklı amaçlar doğrultusunda ortaya çıkan Sualtı sporları; Antin Yunan Dönemi’nde sünger avcılığı ve deniz savaşlarında uygulanmıştır (Thukydides, Peloponnessos Savaşları, I: XVIII). Modern sualtı sporlarının doğuşu 20. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. 1900’lü yılların ortalarında sualtı ragbisi ve sualtı hokeyi gibi disiplinler ortaya çıkmış daha sonra teknolojinin gelişmesi ve dalgıç ekipmanlarının iyileştirilmesiyle birlikte, su altında gerçekleştirilen sporlar daha çeşitli ve popüler hale gelmiştir (TSSF, 2023). Sualtı sporları, genellikle özel olarak tasarlanmış havuzlarda ya da doğal su ortamlarında gerçekleştirilmektedir. Yüzme ve sualtı hokeyi gibi disiplinler genellikle kapalı havuzlarda düzenlenirken, serbest dalış ve sualtı fotoğrafçılığı daha çok açık denizlerde ya da sualtı mağaralarında gerçekleştirilmektedir. Hem rekabetçi bir spor hem de hobi olarak dünya genelinde büyük bir popülerliğe sahip olan sualtı sporları, doğaseverlere ve adrenalin sevenlere hitap eden bir aktivitedir.

1.2.2. Sualtı Ragbisi

Sualtı ragbisi, 1960’lı yıllarda Fransız Deniz Komandolarının Kenya sahillerinde Hindistan cevizinin içine kum doldurarak, göğüs göğse muharebeye dayalı oynadıkları eğitsel bir oyun şeklinde başlamıştır. Fransızlar tarafından Avrupa’ya taşınan bu oyun, Almanya’da bir sualtı kulübüne üye olan Ludwing Von BERSUDA tarafından sualtı topu oyunu fikrini ortaya atmasıyla başlanmıştır. Yine Almanya’nın Duisburg şehrinde bir sualtı kulübüne üye olan Dr. Franz Josef GRİMMEİSEN, sualtı topu oyununu rekabete dayalı bir takım sporuna dönüştürmeye karar verir. İlerleyen yıllarda, sualtı ragbisi birçok sporcu ile resmi bir havuz oyunu haline gelmiştir (TSSF, 2023). Suyun içerisinde 6 sporcudan oluşan iki takımın, derinliği

3.5 metre ile 5 metrelik havuzda oynadıkları, havuz zeminine konulmuş sepet şeklindeki iki kaleye, içi tuzlu su dolu bir top ile gol atma mücadelesi içinde geçen bir oyundur. Fransız deniz kuvvetlerinin suyun altında Hindistan cevizi ile yaptıkları kondisyon antrenmanlarından köken almaktadır. 1963 yılında, bilinen ilk resmi sualtı ragbisi maçı gerçekleşmiştir (Ateş, 2008; Pelizzari ve Tovaglieri, 2004). Sualtı ragbisi Türkiye'deki faaliyetleri 1992 yılında başlamıştır. Türkiye, sualtı ragbisi branşında oynayan ülkeler arasında maksimum takım sayısına sahiptir (Ateş, vd., 2017).

Rekabetçi bir spor olan sualtı ragbisi oyunları, su altında bir hedefe topu taşıyarak gol atmaya çalışırlar. Sualtı ragbisi, su altında hız, dayanıklılık, strateji ve takım çalışması gerektiren bir oyundur. Genellikle bir yüzme havuzunda oynanan bu spor, oyuncuların su altında koordinasyon ve hava tutma becerilerini geliştirmelerini sağlar. Sualtı ragbisi oyun kuralları şöyledir:

Takım ve Oyuncu Sayısı: Sualtı ragbisi, genellikle iki takım arasında oynanır. Her iki takımın sahada altışar oyuncusu bulunur. Takım sayısı ve oyuncu sayısı turnuvalara göre değişebilir.

Oyun Süresi: Sualtı ragbisi oyunları genellikle iki yarıdan oluşur. Yarılar genellikle 15-20 dakika arasında değişir.

Oyun Alanı: Oyun, genellikle standart bir yüzme havuzunda oynanır. Havuzun derinliği belirli standartlara sahiptir.

Ekipmanlar: Oyuncular, su altında hareket etmeyi kolaylaştırmak için yüzme paleti, maske, palet tutucusu ve havuz tabanına sabitlenmiş olan top gibi ekipmanları kullanır.

Oyun Kuralları: Oyunun temel amacı, rakip takımın kalesine topu taşıyarak gol atmaktır. Oyuncular, su altında nefes alarak ve koordineli bir şekilde topu taşır. Oyunun hızlı ve dinamik bir yapısı vardır.

Hakemler: Sualtı ragbisi maçlarını düzenlemek ve kurallara uygunluğu kontrol etmek için hakemler bulunur. Hakemler, su altında ve yüzeyde oyunu izler ve gerekli durumlarda karar verir (İnallı, 2019).

Su altında hızlı ve koordineli hareket etmeyi gerektiren Sualtı ragbisi, katılımcıların dayanıklılık, takım çalışması ve stratejik düşünme gibi becerilerin geliştirmesine katkı vermektedir.

1.2.3. Paletli Yüzme

Paletli yüzme, bireysel bir yarışma sporudur. Sualtı sporları arasında, palet kullanma tekniği ve gerektirdiği fiziksel özellikler ile “temel branş” olarak öne çıkmaktadır. Dünya çapında başarılı olmuş pek çok serbest dalış, sualtı hokeyi ve sualtı ragbisi sporcusunun temel eğitim döneminde paletli yüzme branşının yer aldığı bilinmektedir. Modern anlamda ilk palet tasarımının Leonardo Da Vinci tarafından

yapıldığı bilirse de Eski Mısır Medeniyetinde dahi palet benzeri araçlarla yüzüldüğü tarihçiler tarafından kaydedilmiştir. Modern dönemde kauçuktan ilk palet, 1933 yılında Fransız Yüzbaşı Corlieu tarafından askeri amaçlarla imal edilmiştir. Ardından askeri olduğu kadar sportif alanda da yaygınlaşmış ve 1958 yılında Sovyetler Birliği'nde ilk paletli yüzme yarışması gerçekleştirilmiştir. 1972 yılına kadar tüm yarışmalar çift palet ile gerçekleştirilirken, bu tarihten itibaren ilk monopalet de kullanılmaya başlanmıştır (TSSF, 2023). Paletli yüzme, su yüzeyinde veya su altında bir kişinin ellerine takılan paletlerle yüzme pratiği yapma tekniğidir. Bu yüzme tekniği, yüzücülerin su içinde daha etkili bir şekilde hareket etmelerine ve yüzme tekniklerini geliştirmelerine yardımcı olur. Paletler genellikle plastik veya hafif metallerden yapılır ve yüzücünün el sırtlarına veya bileklerine takılır. Paletli yüzme spor branşı ile ilgili teknik bilgileri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

Palet Seçimi: Paletler yüzücünün beceri düzeyine, deneyimine ve antrenman hedeflerine uygun olarak seçilmelidir. Farklı boyutlarda ve şekillerde paletler, farklı kas gruplarını çalıştırabilir.

Kullanım Tekniği: Yüzücü, paletleri su içinde hareket ettirirken ellerini ve kollarını daha etkili bir şekilde kullanmayı öğrenir. Paletler, su direncini artırarak yüzücünün kuvvetini ve dayanıklılığını artırır.

Solunum Kontrolü: Paletli yüzme sırasında solunum kontrolü önemlidir. Yüzücü, paletlerle yapılan egzersizler sırasında rahat bir solunum paterni geliştirmelidir.

Koordinasyon Geliştirme: Paletler, yüzme hareketlerini daha iyi koordine etmeye ve su içinde dengeyi sağlamaya yardımcı olur. Bu da yüzme tekniklerini daha efektif hale getirir.

Antrenman Çeşitliliği: Paletler, yüzücülere farklı antrenman seçenekleri sunar. Hızlı ve yoğun antrenmanlardan teknik odaklı ve dayanıklılık geliştirmeye yönelik egzersizlere kadar çeşitli programlar uygulanabilir (Günay, 2007).

Paletli yüzme, özellikle üst vücut kaslarını güçlendirmek için etkilidir. Elleriyle yapılan daha büyük ve güçlü hareketler, kas kütlelerini artırabilir. Yüzme tekniklerini geliştirmeye yardımcı olarak su içinde daha etkili bir şekilde hareket etmeyi sağlamaktadır. Paletlerle yapılan antrenmanlar, yüzücünün dayanıklılığını artırabilir. Su direnciyle çalışmak, kardiyovasküler sistem üzerinde olumlu etkiler yapabilir. Paletlerle yapılan yüzme egzersizleri, geleneksel yüzme antrenmanlarına çeşitlilik katarak sporcuların motivasyonunu artırabilir.

1.2.4. Serbest Dalış

Serbest dalış, herhangi bir solunum aparatı veya harici gaz kaynağı kullanılmadan, iki nefes hava arasında yapılan dalıştır (Schagatay ve Åman, 2019). Bu dalış türü, dalgıcın fiziksel ve zihinsel yeteneklerini maksimum seviyede

kullanmasını gerektirir. Nefes tutularak su altında yapılan tüm aktiviteler serbest dalışın bir parçası sayılacağından, serbest dalış tüm su altı aktivitelerinin kapsayıcısı konumundadır. Sporcunun dalış yapmayı seçtiği ortama ve malzemelere göre serbest dalış; dikey dalış, yatay dalış ve hareketsiz nefes tutma gibi disiplinlere ayrılır (Muth, Ehrmann ve Radermacher, 2005; ODTÜ Spor Kulübü, 2011). Dikey dalış, denizde gerçekleştirilir, yatay dalış, hareketsiz nefes tutma ise havuzda veya tercihen denizde yapılabilmektedir. Serbest dalış spor branşı ile ilgili teknik bilgileri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

Nefes Alma Tekniği: Serbest dalışın temelinde, dalgıcın derinlere inerken su yüzeyinden aldığı bir derin nefes bulunur. Bu nefes, dalgıcın su altındayken oksijeni daha etkili kullanmasına yardımcı olur.

Kulak Basıncı Dengeleme: Derinlere inildikçe, su altındaki basınç artar ve kulaklarda basınç dengesizliğine neden olabilir. Dalgıcı bu durumu dengelemek için kulaklarını açma tekniklerini bilmelidir.

Palet Kullanımı: Serbest dalış sırasında, dalgıcı hareket ettirmek ve denge sağlamak için palet kullanılır. Paletin doğru kullanımı, dalgıcın su altında daha hızlı ve etkili bir şekilde ilerlemesine yardımcı olur.

Emniyet Tedbirleri: Dalgıcın serbest dalış sırasında güvenliğini sağlamak için belirli emniyet tedbirleri alması gerekir. Dalışa uygun ekipmanın yanı sıra dalış partneriyle iletişim ve göz temasını sürdürmek önemlidir.

Derinlik ve Süre Kontrolü: Serbest dalış sırasında derinlik ve su altında geçirilen süre, dalgıcın deneyim düzeyine bağlı olarak kontrol edilmelidir. Derin dalışlar ve uzun süreli kalışlar, özel eğitim ve tecrübe gerektirir (İnalı, 2019).

Serbest dalış, dalgıcın doğayla bütünleştiği, kendi sınırlarını zorladığı ve su altındaki çevreyi keşfettiği bir deneyim sunar. Bu spor, dalgıcın kendi nefesiyle derinlere inmesini ve sınırlarını genişletmesini sağlar. Rekabetçi serbest dalış etkinlikleri genellikle derin dalış, sabit ağırlık dalışı ve dinamik dalış gibi farklı kategorilerde düzenlenir. Bu spor, dalgıcın fiziksel dayanıklılığını, zihinsel odaklanma yeteneğini ve su altındaki çevreye uyum sağlama becerisini geliştirmesine olanak tanır.

1.2.5. Zıpkınla Balık Avlama

Zıpkınla balık avı, su altında serbest dalış yapan sporcuların, genellikle özel olarak tasarlanmış zıpkın adı verilen uzun mızrakları kullanarak balık avlamasıdır. Bu spor dalı, avcılarının su altında denge ve hızlı reaksiyon yeteneklerini kullanarak balıkları yakalamasını içerir. Zıpkınla balık avı, doğal dengeyi koruma ve sürdürülebilir avcılığı teşvik eden bir spor olarak da bilinir. Zıpkınla balık avının tarihçesi oldukça eskiye dayanır. İlk insanlar, avcılık ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için sulara inmiş ve basit zıpkınlar kullanarak balık avlamışlardır. Ancak

günümüzdeki modern zıpkınla balık avı, özel tasarımı su altı tüfekleri ve ekipmanları içeren gelişmiş bir spor haline gelmiştir. İlk zıpkınla balık avlama turnuvası 2007’de Avustralya’da gerçekleştirilmiştir. Kıyı dalışı, bot dalışı, açık deniz avcılığı ve dalışsız zıpkıncılık gibi çeşitleri mevcuttur (ODTÜ Spor Kulübü, 2011). Zıpkınla balık avlama ile ilgili teknik bilgileri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

Serbest Dalış: Zıpkınla balık avı, genellikle serbest dalış (SCUBA olmadan dalış) ile gerçekleştirilir. Bu, avcının su altında sessizce ve çevreye minimal müdahale ile hareket etmesini sağlar.

Zıpkın Seçimi: Zıpkınlar, genellikle özel tasarlanmış su altı tüfekleridir. Bu tüfeklerde, balıkları vurmak için kullanılan mızrak veya mızrak uçları bulunur.

Maske ve Paletler: Zıpkınla balık avı yaparken, avcılar genellikle maske, palet ve dalış elbisesi gibi temel dalış ekipmanlarını kullanır.

Tekniğin Öğrenilmesi: Zıpkınla balık avı, belirli teknikleri gerektiren bir spor dalıdır. Su altında nefes tutma, doğru hedefleme, su altında denge ve güvenli dalış teknikleri gibi becerilerin öğrenilmesi önemlidir.

Zıpkınla balık avlamanın güvenlik ilkeleri şöyledir:

Dalış Eğitimi: Zıpkınla balık avı yapacak kişilerin öncelikle temel dalış eğitimini alması ve su altında güvenliği öğrenmesi önemlidir.

Su Altı Tehlikeleri: Avcılar, dalışları sırasında su altı tehlikelerine karşı bilinçli olmalı ve doğal dengeyi bozmadan avlanmalıdır (Günay, 2007).

1.2.6. Sualtı Hokeyi

20. yüzyılın ortalarında, İngiliz dalgıç Alan Blake’in kış aylarında antrenman yapabilmek için çalışırken buz tutmuş bir havuz dibindeki taşları iterek bulduğu bir oyundur. Yeni Zelanda, Hollanda, Güney Afrika, Kanada ve Avustralya’da başlayan akım hızlı bir şekilde önce Avrupa’ya sonrasında tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır (Tok, 2014; Yıldırım, vd., 2023; ODTÜ Spor Kulübü, 2011). Sualtı hokeyi palet, maske, şnorkel, eldiven gibi temel ekipmanı giymiş 6’şar kişiden oluşan iki takım oyuncular arasında ve yüzme havuzu dibinde oynanan bir spordur. Oyunun amacı havuz dibinde bir sualtı hokeyi sopası yardımıyla kurşun üzerine kauçuk kaplamadan üretilen pak dediğimiz topun sürülerek ve paslaşarak karşı takımın kalesine gol atmaktır. Dört oyuncu her an oyuna girecek şekilde yedekte bekler. Oyuncu değişimi sınırsız ve serbesttir. Çok yorucu ve oldukça efor harcanması gereken bir spor olduğu için sürekli oyuncu değişikliği yapılır. Hokeyi sopasını tutmayan serbest elin, kural dışı kullanılması, pak’ı elle veya sopayı yanlış bir şekilde kullanarak ilerletme, rakip oyuncuya kasıtlı yapılan engelleme, çarpma ve önünü kesme, yedek veya cezalı oyuncunun kural dışı havuza girmesi (rakibin üzerine doğru atlama, balıklama atlama) gibi durumlar ise faul sayılır. Bunlar kasıtlı ve çok şiddetli olursa 2 veya

5 dakika oyundan uzaklaştırma cezası verilir. Sualtı hokeyi ile ilgili genel bilgiler şöyledir:

Takım ve Oyuncu Sayısı: Her iki takım da genellikle 6 oyuncudan oluşur: 4 oyuncu oyun alanında, 2 oyuncu ise yedek olarak bulunur. Ancak, takımların ve oyuncu sayısının turnuva kurallarına göre değişebildiği unutulmamalıdır.

Oyun Süresi: Genellikle bir su altı hokeyi oyunu, iki yarıdan oluşur. Yarılar genellikle 10-15 dakika arasında değişir.

Oyun Alanı: Sualtı hokeyi genellikle standart bir yüzme havuzunda oynanır. Oyun alanı belirli bir derinliğe sahiptir.

Ekipmanlar: Oyuncular, palet adı verilen su altında kaymayı sağlayan bir cihazı kullanır. Ayrıca, Sualtı hokeyi sopası ve hava kabarcığı gibi temel ekipmanlar bulunur.

Oyun Amacı: Oyuncular, su altında birbirlerine karşı, su altındaki hedeflere yönelik stratejik bir oyun oynarlar. Oyunun amacı, rakip takımın hedefine bir palet ve hava kabarcığı kullanarak gol atmaktır.

Hakemler: Oyunun düzenini sağlamak ve kurallara uymak için hakemler bulunur. Hakemler, su altında ve yüzeyde oyunu izler ve ihlalleri belirler (TSSF, 2023; Günay, 2007).

Sualtı hokeyi, oyuncuların dayanıklılık ve kas kuvvetini artırır. Su altında oynanan bir spor olduğu için, oyuncuların su altında çeviklik kazanmalarına yardımcı olur. Hızlı karar verme ve refleks gelişimine katkıda bulunarak takım çalışması ve stratejik düşünme becerilerini geliştirir.

1.3. İyi Bir Performansın Bileşenleri

Sportif performans; yapılması gereken bir atletik görevin yerine getirilmesi sırasında başarı için ortaya konulan çabaların bütünü olarak tarif edilebilir. Bir anlamda performans yarışma veya karşılaşma sırasında göreceli olarak kısa zamanda ve sonucu etkileyen faktörlerle beraber bir bütün olarak görülmeli ve değerlendirilmelidir (Bayraktar ve Kurtoglu, 2009). Cote ve Gilbert'in (2009) antrenör etkililiğine ilişkin çerçevesi kullanılarak, sualtı sporcularının mükemmel performans, sporcuların yeterliliği (spora özgü kondisyon, teknik ve taktik), güven, bağ ve karakter gelişimi incelenerek değerlendirilebilir. Cote ve Gilbert sporcular tarafından başarı için sahip olunması gereken bu unsurları yetkinlik (spora özgü teknik ve taktik beceriler, performans becerisi, sağlık ve fiziksel uygunluk gelişimi ve düzenli antrenman alışkanlığı), öz güven (içselleşmiş olumlu özsaygı), bağ (sporun içindeki ve dışındaki insanlarla yapıcı ilişki ve sosyal ilişkiler) ve karakter (spora ve diğerlerine saygı, birlik, empati ve sorumluluk), 4C olarak kavramsallaştırmıştır. Sualtı sporcularını 4C'lerini anlamak için, oyuncuların ve antrenörlerinin deneyimlerini derinlemesine

incelemek gerekmektedir. Özellikle, oyuncuların 4C gelişimlerinin, sualtı sporcuları ve antrenörlerinin sualtı sporlarına katılımındaki amaç ve deneyimlerinin incelenmesi gerekmektedir. Sualtı sporcularının performansını ideal seviyeye getirmek için hem oyuncuları hem de antrenörlerin amaç ve beklentileri 4C antrenörlük çıktıları ile örtüşmelidir. Antrenörler tarafından sporcunun performansını geliştirmek için tasarlanan antrenman ve öğrenim deneyimi 4C'yi hedef almalıdır. Spor pedagojisi literatüründe, spor eğitimcileri ve antrenörlerin genel olarak antrenör-merkezli yaklaşımları kullandığı saptanmıştır. Spor ortamında öğrenim/antrenörlük amaçlarına ulaşmak için, özerkliği destekleyen sporcu-merkezli öğretim yöntemlerinin daha sık kullanımının önemi çeşitli araştırmalarda vurgulanmıştır (İnce ve Hünük, 2010; Kılıç ve İnce, 2017).

1.4. Sporun Temel Amacı

Sporun temel amaçlarını fiziksel, zihinsel, motor ve sosyal gelişim başlıkları altında incelemek mümkündür. Sporun fiziki gelişim amacı; organizmanın fonksiyonel etkinliğini arttırmayı ve sağlıklı bir yapı kazandırmayı ifade eder. Motor gelişim sisteminin gelişmesine de yine en çok katkıyı spor hareketleri sağlamaktadır. Zihinsel gelişim amacı, bilgi ve anlayışla ilgilidir. Fiziksel faaliyetler kapsamı içinde yer alan kurallar, taktikler, spor programlarındaki çeşitli aktiviteler ve bunlara ait metotların öğrenilmesi, ayrıca sağlıklı yaşama, fiziksel uygunluk ve bunların yaşantıdaki önemi gibi hususların öğrenilmesi ile de zihinsel gelişime katkı sağlanır. Zihinsel gelişim, bilgi kavrama ve saklama ile ilgilidir. Bunlar aracılığıyla yorum yapabilme ve değerlendirme, karar verme ve düşünme yetenekleri gelişir. Sporun sosyal gelişim ile ilgili amaçları hem birey hem de toplum açısından önem taşır. Spor faaliyetleri aracılığıyla bireylerin sosyal bir çevre kazanmaları ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri mümkün olmaktadır (İnal, 2009). Kişilik gelişimi üzerinde yapıcı etkiye sahip olan spor; arkadaşlık duygularının gelişimine, beraber çalışma becerisine, sosyal sorumluluk bilincine, liderlik özelliklerine, iş birliği yapabilme ve iyi bir izleyici olabilme yeteneklerinin gelişimine olumlu yönde katkı sağlarken saldırgan ve negatif davranışların azaltılması noktasında da etkilidir (Brown ve Blanton 2002; Taşdemir, 2020; Tamer, 1987; Tazegül, 2014).

1.4.1. Sualtı Sporcularının Spordaki Amaçları ve Deneyimleri

Sualtı sporcularının, sualtı sporlarına katılım amaçlarını ve deneyimlerini anlamak için ilgili alan yazının incelenmesi gerekmektedir. Başar (2014) tarafından Türkiye’de sualtı hokeyi oynayan sporcular ile yapılan çalışmada yüksek motivasyon, sporcunun kendisini yönetme algısını yükseltebileceği bunu

yapabilmesi için sporcuların antrenmanları çerçevesinde seçimleri, kariyerleri ve bilgileri konusunda yöneltmek gerektiği vurgulanmaktadır. Yine müsabakalar öncesinde sporculara amaçlarının açık bir şekilde söylenmesi gerektiği böylece süreçle alakalı olarak amaçlarına daha iyi bir şekilde odaklanmada uyarıcı olarak performans ve amaçlarını kullanmaya yönlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Aynı çalışmada, sporcuların uzmanlık algılarını yükseltmenin en iyi yöntemi olarak; yüksek bir amaç belirlemek, antrenörlük ortamı ve sporcunun kendini mükafatlandırma taktikleri olduğu vurgulanmaktadır. Ryska (2003) tarafından sporun algılanan amaçlarının incelendiği çalışmada, Ekip çalışmasını deneyimlemek, özgüven artışı sağlamak ve yeni kabiliyetler kazanmak gibi nedenlerle spora başlayan bireylerin yüksek başarı sağlayabilecekleri vurgulanmaktadır. Aynı çalışmada, bireyin sosyal statüsünü artırmak ve profesyonel olarak uzmanlaşma gibi nedenlerle spor yapmaya başlayanlar sporcuların sosyal tutumlarının ön plana çıktığı ifade edilmektedir. Bakker vd., (1990) tarafından spora başlamaya dair güdülerini kapsayan 11 farklı bilimsel çalışma incelenmiş olup, çalışmaların 7'sinde spora başlamada ana motivasyon kaynağı olarak içsel unsurların etkili olduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada, bireylerin spora katılmalarının nedenleri aranmış ve içsel nedenlerin baskın olduğu tespit edilmiştir. Richard vd., (1997) tarafından yapılan çalışmada, spora katılımı dışsal nedenlerin başlangıçta ana neden olduğunu ama içsel nedenlerin spora devam etmeyi sağladığını belirtmişlerdir. Emniyet (2018) tarafından yapılan çalışmada, sporcuların spora başlama nedeni olarak yapmış oldukları sporu sevdikleri, yaptıkları sporların sağlıklarını koruğu yine iyi bir fiziksel görünüme sahip olmak istedikleri olarak belirtilmektedir. Voight (1998) tarafından yapılan çalışmada, spora katılımın amaçlarını; yeni deneyimler edinme, sosyal ilişkiler edinme, sporla üst düzey beceri edinme, benlik duygusu geliştirme, hız, dayanıklılık, kuvvet, zindelik, hastalıklara karşı direnme gibi becerileri geliştirmek olduğu belirtilmektedir.

1.4.2. Antrenörlerin Spordaki Amaçları ve Deneyimleri

Dünya genelinde ülkemizde dahil olmak üzere tam ve yarı zamanlı, ücretli veya gönüllü olarak çalışan binlerce antrenör, sportif performansı artırma ve sportif etkinliklere katılım noktasında milyonlarca bireye rehberlik etmektedir (Ziyagil, 2020). Antrenörler bir ülkenin gelecek sportif başarıları ve spor kültüründe büyük bir etkiye sahiptir. Antrenörlerin kalitesi, yapılan sporu, sporcuyla direkt ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Nelson ve Cushion (2006) antrenörlerin eğitim süreci, özel ya da genel gayelere ulaşabilmek için farklı öğrenme süreçleri gerektiren karmaşık bir süreç olarak görülmektedir. Bu sürecin etkin ve doğru bir eğitim sistemi ile değerlendirmeyi başaran ülkeler sportif

başarıları ve hedeflerine daha kolay bir şekilde ulaşabilmektedirler. Sunay ve İmamoğlu (1996) spor faaliyetlerinde üstünlük sağlayan ülkelerin sistemleri incelendiğinde antrenör eğitim programlarını bilimsel basamaklara dayandırdıkları görülmektedir.

Bir antrenörün vermesi gereken en önemli kararlardan birisi sporcularla ulaşmaya çalışacağı hedeflerle ilgilidir. Antrenör sporcularını çalıştırırken çoğunlukla başarılması gereken birçok özel hedef belirlerler. Antrenörlerin amaçlarını şöyle sıralamak mümkündür;

- Başarılı bir takıma sahip olmak,
- Sporcuların eğlenmesine yardım etmek,
- Sporculara fiziki olarak, sportif becerileri öğreterek, fiziki kondisyonu geliştirerek sağlık alışkanlıklarını geliştirmek ve sakatlıklardan sakınmasını sağlamak; psikolojik olarak, duygularını kontrol etmeyi öğretmek ve kendine saygıyı geliştirmek; sosyal olarak, rekabet ortamında işbirliğini ve uygun standart davranış şekillerini öğretmek, sporcuların gelişmesine yardım etmek.

Birçok antrenör çalışmalar sırasında hedefleri ile ilgili bir ikilemle karşılaşılır. Toplum kazananları açıkça ödüllendirir. Aynı zamanda toplum spora gençleri hayata hazırlayan, kişiliğini oluşturan ve liderlik becerilerini geliştiren bir araç olarak bakar. Gençlerin spor yoluyla fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak yetiştirmek isteyen birçok antrenör çoğunlukla galibiyet-mağlubiyet karnesine göre değerlendirildiklerini görürler. Belki başlangıçta başkasının önem veren birçok eski antrenör, çalıştıkları kurumlar tarafından her ne pahasına olursa olsun kazanma hedefine yöneltmişlerdir. Buda başarılı antrenörlerin “Kazanmaktan çok kazanan bir takıma ait olma felsefesine aykırıdır”. Toplum spora katılmak yönünden kararsız iken, antrenörler, onları her şeye rağmen kazanmaya iten güçlere karşı direnmelidir. Antrenörler artık çalışmalar sırasında hedeflerini daha net olarak ortaya koymalıdır. Aşağıdaki hedef antrenörlük felsefesinin temel taşı olarak kabul edilmektedir. Bu hedef kazanmaktan çok kazana takıma sahip olma felsefesinin açılımıdır. Bu hedef ulusal spor organizasyonunun, her seviyedeki deneyimli ve başarılı antrenörlerin, profesyonel eğitimcilerin ve spor hekimlerinin onayladığı bir hedeftir (Müniroğlu, 2023).

Antrenörlük deneyimlerinin sporcuların perspektifinden değerlendirilmesi antrenörlük davranışlarını anlama noktasında önem arz etmektedir. Çertel, Alkış ve Gürpınar (2018) tarafından antrenörlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeylerinin antrenör ve sporcu gözüyle incelendiğin çalışmada, antrenörlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeyi antrenörlerin ve sporcuların eğitim düzeylerine, yaptıkları spor dalları ve cinsiyetlerine göre farklılaştığı belirtilmektedir. Tencel-Dolaşır ve

Büyüköztürk (2009) tarafından yapılan çalışmada, sporcuları için model olan antrenörler, uygulamalarında sportmen davranışları ortaya koyma noktasında önemli bireylerdir. Dolayısıyla sporcuların antrenörlerle deneyimledikleri eğitimlerin sporcuların davranışlarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Onağ, Güzel ve Özbey (2013) tarafından spor takımlarının ve sporcuların başarısını etkileyen unsurların incelendiği çalışmada, antrenörlerin mesleki donanımlarının, sporcularına örnek teşkil edebilecek kişilik ve liderlik özelliklerinin, bilgi birikimlerinin, takım içerisindeki uyumu, iletişimi ve takım birlikteliğini arttırdığı görülmektedir. Kajnta ve Baric (2009) tarafından antrenörlerle yapılan çalışmada, başarılı sporcuların antrenörlerinin sporcularının ihtiyaçlarını önemseyen demokratik liderlik özelliklerine sahip, sporcularının sosyal ve mesleki sorunları ile ilgili konuşmaya istekli olduklarını vurgulamaktadır.

Beden boyutunda, odak noktası bireyin bedenini nasıl algıladı ve çevresinden gelen duyuşal izlenimleri nasıl deneyimlediği ile ilgilidir. Peseshkian, çocukların dünyayla duyuları aracılığıyla etkileşim kurduğunu ve tüm eylemlerinin duyuları tarafından kontrol edildiğini belirtiyor. Duyuşal değerler, belirli deneyimlerle olan ilişkileri nedeniyle çatışabilir. Bu boyuta stres unsurları şöyle sıralanabilir; bireyin veya bireyin sevdiği kişilerin yaşadığı tedavi süreçleri, hastalık, gürültü, trafik gibi unsurlar. Psikosomatik bozukluğu olan hastaların neden bu organı seçtiklerini anlamak için hastanın vücudunu, organını ve bu fonksiyonun önemini anlamak gerekir. Bunları anlamak, çatışma durumlarında neden bazı insanların midelerinin tepki verdiğini, diğerlerinin ise solunum yollarının ve cildinin tepki verdiğini anlamaya yardımcı olacaktır. Beden, organlar ve işlevleriyle ilgili sorular belirli fiziksel hastalıklar ve performans alanlarıyla ilgilidir. Örneğin; kalp rahatsızlığı olan kişiler acelecilik ve zaman kavramı konusunda çatışmalar yaşadıklarını, cilt rahatsızlığı olan kişiler ise temizlik ve ilişki kurma konusunda çatışmalar yaşadıklarını ifade etmektedirler (Peseschkian, 2015; Peseschkian N. ve Peseschkian N., 2009). Beden boyutunda çatışmalara verilen tepkileri şöyle sıralamak mümkündür; fazla spor yapma veya egzersiz içeren etkinliklerden kendini geri çekme, yemek ve uyku bozuklukları yaşama, aşırı cinsel eylemlerde bulunma, iç huzursuzluklar, gerilim hissi, göz bebeklerinin büyümesi, soluk cilt, libidonun azalması, kan basıncı ve şekerinde yükselme (Peseschkian ve Tritt, 1998).

1.5. Yetkinlik

Yetkinlik kavramı, Prahalad ve Hamell'in 1990 yılında Harvard Business Review dergisinde yayımlanan "The Core Competence of the Corporation" adlı makalede ortaya atıldı ve daha sonra özellikle Boyatzis'in "The Competent Manager" eseriyle anlam kazandı. Boyatzis, yetkinlikleri, bireylerin iş ortamında beklenen özel davranışları sergilemesini sağlayan kişisel özellikler olarak tanımlamıştır.

Spencer L. ve Spencer M. (1993) ise yetkinliği, "bir işte veya bir durumda etkin başvuru ölçütü ve üstün performans için gerekli nedensel ilişkiler anlamına gelen bireyin temel özellikleri" olarak tanımlamışlardır. Genel olarak yetkinlik, mükemmel performansla şmada önemli olan gözlemlenebilir davranışları içeren bilgi, beceri ve tutumları kapsar.

Çetinkaya'nın (2009) ifadesiyle, yetkinlik bireyin iş yaşamındaki rollerini etkili bir şekilde yerine getirmesi için gereken özelliklerin bir kombinasyonunu temsil eder. Bu, belirli bir görev veya durumla başa çıkma yeteneği, bilgi birikimi, beceri seti ve tutumları içerir. Başka bir deyişle, yetkinlik, bireyin işyerinde performansını artırmak için sahip olması gereken belirli özelliklerin birleşimini ifade eder.

Özetle yetkinlik, belirli bir içi başarma veya belirli bir görevi yerine getirme yeteneği olarak tanımlanabilir. Bu, bireyin sahip olduğu bilgi, beceri, deneyim ve özelliklerin bir kombinasyonunu içerir. Yetkinlik, iş başarısını etkileyen temel bir faktördür ve bir çalışanın performansını değerlendirmede önemli bir rol oynar. Yetkinlik geliştirme, bireylerin sahip oldukları yetkinlikleri artırmak veya yeni yetkinlikler kazanmak için çeşitli eğitim ve gelişim programlarına katılmalarını içerir. Bu süreç, sürekli öğrenmeyi teşvik eder ve bireylerin kariyerlerinde ilerlemelerine yardımcı olabilir.

1.5.1. Yetkinlik Türleri

Yetkinlikler, bireylerin belirli bir iş veya görevi başarıyla yerine getirebilme kapasitelerini ifade eder. Yetkinlik türleri genel olarak aşağıdaki gibidir.

Teknik Yetkinlikler

Oyun Bilgisi ve Strateji: Spesifik sporlara özgü bilgi ve stratejik anlayış. Örneğin, futbolcularda top kontrolü, basketbolcularda şut tekniği.

Teknik Beceriler: Spesifik sporlarda gereken fiziksel beceri ve yetenekler. Örneğin, bir yüzücünün suda hızlı ve etkili bir şekilde ilerleme yeteneği.

Fiziksel Yetkinlikler

Dayanıklılık ve Kuvvet: Sporcuların uzun süreli performans sergileyebilme ve fiziksel olarak güçlü olma kapasitesi.

Hız ve Çeviklik: Hızlı tepki verebilme, hızlı koşma veya hareket etme yeteneği.

Esneklik ve Denge: Vücut esnekliği, dengede durma ve kontrol yeteneği.

Zihinsel Yetkinlikler

Motivasyon ve Azim: Hedeflere ulaşmak için içten gelen motivasyon ve azim.

Konsantrasyon ve Stres Yönetimi: Maç sırasında odaklanabilme ve stresle başa çıkabilme yeteneği.

Karar Alma ve Hızlı Düşünme: Oyun içinde hızlı kararlar alma ve zor durumlarla başa çıkma yeteneği.

Takım Çalışması ve İletişim

Takım Oyunculuğu: Diğer sporcularla uyumlu çalışabilme ve takımın başarısı için bireysel çaba sarf etme yeteneği.

İletişim Becerileri: Takım içinde etkili iletişim kurabilme ve taktiksel bilgileri paylaşabilme yeteneği.

Liderlik ve Sorumluluk

Liderlik: Takımın liderliğini üstlenebilme ve diğer oyunculara örnek olma yeteneği.

Sorumluluk: Sahadaki görevlerini yerine getirme, antrenmanlara düzenli katılım ve takım için sorumluluk alma kapasitesi (Çetinkaya, 2009).

Bu yetkinlikler, sporcuların başarıya ulaşmaları ve en üst düzeyde performans sergilemeleri için kritik öneme sahiptir. Sporcular, bu yetkinlikleri geliştirmek ve sürdürmek adına sürekli bir gelişim ve eğitim süreci içerisinde olmalıdırlar.

1.5.2. Yetkinliklerin Spor Örgütleri Açısından Önemi

Yetkinlikler, spor örgütlerinin başarı ve rekabet avantajı elde etmelerinde kritik bir faktördür. Spor alanında faaliyet gösteren örgütler, doğru yetkinliklere odaklanarak performanslarını artırabilir ve sürdürülebilir bir başarı elde edebilirler.

Sporcu Performansı ve Gelişim: Yetkinlik odaklı bir spor örgütü, sporcuların performanslarını ve gelişimlerini destekler. Her spor dalı için belirlenen yetkinlikler, antrenman ve eğitim programlarında temel bir rehber olarak kullanılabilir, böylece sporcuların potansiyellerini maksimize etmeleri sağlanabilir,

Antrenör Seçimi ve Gelişim: Spor örgütleri, antrenörlerin sahip olması gereken yetkinlikleri belirleyerek doğru antrenörleri seçebilir ve onların gelişimini destekleyebilir. İyi bir antrenör hem teknik bilgiye hem de liderlik yetkinliklerine sahip olmalıdır,

Takım İçi İletişim ve İşbirliği: Yetkinlikler, sporcular ve teknik ekip arasında etkili iletişimi ve işbirliğini destekler. Takım içi dinamikleri güçlendiren, motive eden ve birlikte çalışmayı teşvik eden yetkinlikler, başarı için önemlidir,

Fiziksel ve Zihinsel Hazırlık: Sporcuların fiziksel ve zihinsel olarak hazır olmaları, belirli yetkinlikleri gerektirir. Spor örgütleri, bu yetkinliklere odaklanarak sporcularını yarışmalara en iyi şekilde hazırlayabilirler.

Stratejik Yönetim ve Rekabet Gücü: Spor örgütleri için stratejik yönetim, belirli yetkinliklere dayalı olarak şekillendirilebilir. Örgütün sahip olduğu özel yetkinlikler, rakiplerinden farklılaşarak rekabet avantajı sağlayabilir.

Sosyal Sorumluluk ve Toplumsal Etki: Spor örgütleri, toplumlarına olumlu etki yapma potansiyeline sahiptir. Bu da sadece spor alanındaki başarı değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk projelerine katkıda bulunma yetkinlikleriyle de ilgilidir (Budak, 2008).

Spor örgütleri, yetkinliklere dayalı bir yönetim yaklaşımını benimseyerek hem sporcularını hem de örgütünü daha geniş bir perspektifte güçlendirebilirler. Bu, başarıyı maksimize etmek, sürdürülebilir bir performans sergilemek ve toplumsal etki yaratmak için önemlidir.

1.5.3. Sporda Yetkinlik

Spor, sadece fiziksel aktivitelerin ötesinde bir dizi kompleks beceri, bilgi ve davranışı içeren bir etkinliktir. Sporcuların ve takımların başarılı olması, sadece teknik becerilerle değil, aynı zamanda geniş bir yetkinlik yelpazesine sahip olmalarıyla mümkündür. Bu bağlamda, "Sporda Yetkinlik" kavramı, sporcuların ve takımların zirveye ulaşabilmeleri için gerekli olan çok yönlü özellikleri ifade eder. Sporda yetkinlik, genellikle bireyin veya takımın belirli bir spor dalında üstün performans göstermesi için gereken beceri, bilgi ve davranışlar bütünü olarak tanımlanır. Bu yetkinlikler, sadece fiziksel becerileri değil, aynı zamanda zihinsel, duygusal ve sosyal becerileri de içerir. Sporda yetkinlik, sadece teknik becerilerle sınırlı olmayan, çok boyutlu bir kavramdır. Sporcuların ve takımların başarılı olmaları için teknik, fiziksel, zihinsel ve sosyal yetkinliklerin bir bütün olarak ele alınması önemlidir. Bu, sporun sadece bir fiziksel etkinlik olmadığını, aynı zamanda sporcuların karakteri, liderlik yetenekleri ve takım içi etkileşimleriyle de ilgili olduğunu gösterir (Karakullukçu, 2018).

1.6. Prososyal ve Antisosyal Davranış

Bu bölümde, sosyal öğrenme kuramı ve sosyal bilgi işleme kuramı detaylı bir şekilde açıklanacaktır. Her iki teori de bireylerin sosyal çevreleriyle olan etkileşimlerini anlamak ve bu etkileşimlerin bireyin davranışlarına, düşünce süreçlerine ve genel gelişimine nasıl katkıda bulunduğunu anlamak amacıyla geliştirilmiştir. Sosyal öğrenme kuramı, özellikle gözlemsel öğrenme ve model alma süreçlerine odaklanarak bireylerin başkalarının davranışlarını nasıl gözlemleyip öğrendiklerini açıklamaya yönelirken, sosyal bilgi işleme kuramı bireylerin sosyal bilgileri nasıl işlediklerini ve bu süreçlerin nasıl davranışsal sonuçlara yol açtığını anlamak için geliştirilmiştir.

1.6.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı, bireylerin gelişimini temel olarak davranış, biliş ve çevre etmenleriyle açıklar. Bu kuramın önemli temsilcilerinden olan Bandura, bilişsellğin davranış ve çevre faktörleriyle karmaşık bir şekilde ilişkilendiğine dikkat çeker (Santrock, 2017). Gözlemsel öğrenme veya örnek alma olarak adlandırılan bir öğrenme biçimi, bireyin başkalarının davranışlarını gözlemleyerek öğrenmesini içerir (Bee ve Boyd, 2009). Birey, "model" olarak adlandırılan başkalarını takip ederek davranışlarını kazanır ve bu davranışları gerçekleştirmeye karar verirken

gözlemlediği modelin sonuçlarına bağlı olarak hareket eder (Taylor, vd., 2007). Bireyin sergilediği tutum ve davranışın pekiştirilmesi durumunda, bu davranışa yönelme eğiliminin arttığı gözlemlenmiştir (Trawick, 2017). Tam tersi durumu düşündüğümüzde, istenmeyen bir davranış sergileyen çocuğa uygun yaptırım uygulanmaması durumunda, çocuklarda taklit davranışının ortaya çıkabildiği ifade edilmiştir (Miller, 2008). Sosyal öğrenme teorisi ayrıca, çocukların cinsiyetine uygun davranışlar sergilediklerinde ebeveynler veya diğer kişiler tarafından ödüllendirildiklerini veya pekiştirildiklerini savunur (Smith, 2003). Modelin olumsuz davranışlarının cezalandırılması durumunda, çocukların genellikle bu davranışlardan kaçındığı gözlemlenir. Bu durum "dolaylı ceza" olarak adlandırılır. Bireyler, korktukları bir şeyi doğrudan görmeseler bile, bu şeyin gözlemledikleri yaşantılarının bir sonucu olarak korku duygusuna kapılabilmektedirler (Senemoğlu, 2009). Çocuklar, gözlemledikleri tutum ve davranış, çevrelerinden gelen tepkilere bağlı olarak sergileme kararı alırlar (Berk, 2013). Bu çerçevede, sosyal öğrenme kuramı, bireylerin çevresel etkileşimler ve gözlemler yoluyla davranışlarını şekillendirdiği kompleks bir süreci açıklar.

1.6.2. Sosyal Bilgi İşleme Kuramı

Araştırmacılar, sosyal biliş sürecinin mevcut durumdan ve şuur dışı unsurlardan etkilendiği konusunda ortak bir görüşe sahiptirler. Bu bağlamda, Dodge ve Feldman gibi uzmanlar, şuur dışı unsurların sosyal olaylara yaklaşımı belirlemede önemli bir rol oynadığını belirtmiş ve bu süreci altı temel adımda ele almışlardır. Bu adımlar şu şekilde açıklanmıştır:

Araştırmacılar, sosyal biliş sürecinin mevcut durumdan ve şuur dışı unsurlardan etkilendiği konusunda ortak bir görüşe sahiptirler. Bu bağlamda, Dodge ve Feldman gibi uzmanlar, şuur dışı unsurların sosyal olaylara yaklaşımı belirlemede önemli bir rol oynadığını belirtmiş ve bu süreci altı temel adımda ele almışlardır. Bu adımlar şu şekilde açıklanmıştır:

Kodlama: Çevresel ipuçlarının mevcut durumu anlamak için farkındalığını sağlama süreci

Yorum: Mevcut durumla ilgili ipuçları saptandıktan sonra, buna karşı gösterilen tutumu belirleme süreci.

Tepki Arama: Bu aşamada, mevcut duruma uygun tepkilerin analiz edilmesi.

Tepki Değerlendirme: Analiz edilen tepkilerin sonuçları bakımından değerlendirilmesi ve kesin bir karara varılma süreci.

Seçilen Tepkinin Eyleme Geçirilmesi: Tepkilere karşı belirlenen tutumun netleştirilmesi aşaması.

Davranışta Bulunma: Son aşamada, geçilen diğer aşamaların değerlendirilmesi ve artık belirlenen tutumun davranışa dönüştürülmesi süreci. Gerçekleştirilen

davranış ise çevresindeki diğer bireyler tarafından değerlendirilmektedir (Hortaçsu, 2003).

Bu altı aşama, sosyal biliş sürecinin karmaşıklığını ve şuur dışı unsurların nasıl etkili olduğunu anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

1.6.3. Sosyal Davranış

Sosyal davranış, bireyin çevresindeki diğer insanlarla etkileşim içinde bulunduğu karmaşık bir süreçtir. Bu süreç, bireylerin birbirleriyle uyum içinde olmalarını, grup içinde etkileşimde bulunmalarını ve sosyal düzeni sağlamalarını içerir (Kağıtçıbaşı, 2012). Davranışlar, hem dış faktörlerden kaynaklanan fiziksel ve toplumsal çevre etkileşimleri hem de bireyin kendi iç dünyasındaki faktörlere bağlı olarak değişebilir. İçsel etkenlere örnek olarak sevgi, ilgi, ihtiyaç ve endişe gibi duygusal durumlar verilebilir. Bu faktörler hem fizyolojik hem de psikolojik olabilir ve bu tür etmenlere genel olarak "güdü" adı verilir. Güdüler, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için harekete geçmelerini sağlar. Güdüler, davranışların şekillenmesinde etkili olup, temelde iki gruba ayrılır. Birincil ihtiyaçları içeren fizyolojik güdüler, yeme-içme, uyuma gibi temel ihtiyaçları kapsar. Diğer bir grup olan psikolojik güdüler ise saygınlık, cinsel ilişki, güven gibi daha karmaşık ihtiyaçları içerir. Sosyal davranışlar genellikle olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilebilir. İnsanlar arasındaki etkileşimler, bu güdülerin çeşitli şekillerde ifade edilmesine ve toplumsal normlara uygun davranışların sergilenmesine neden olabilir. Bu bağlamda, sosyal davranışlar, bireylerin içsel dünyası ile dış çevre arasındaki dinamik etkileşimlerin bir yansımasıdır.

1.6.4. Olumlu Sosyal (Prososyal) Davranış

Olumlu sosyal davranışlar, bireyin kendi çıkarlarını gözetmeksizin, başkalarına yönelik yardım, destek ve paylaşma eğilimlerini ifade eder. Bu davranışlar genellikle bencil olmayan bir tutumu içerir ve toplumsal ilişkileri güçlendirir. Olumlu sosyal davranış örnekleri arasında gönüllü çalışmalar, yardım kuruluşlarına katılım, arkadaşlara destek olma, empati gösterme gibi durumlar yer alır. Bu alanda yürütülen araştırmalar incelendiğinde, olumlu sosyal davranışın genellikle başkalarına fayda sağlama amacıyla gerçekleştirilen, iyilik ve paylaşma duygusunu içeren, beklentisiz davranışlar olarak tanımlandığı gözlemlenmiştir. Bu tür davranışların, içsel olarak özgecilik anlayışından kaynaklandığı ve beklenti olmaksızın başkalarına yapılan iyilikleri içerdiği belirtilmiştir. Özgecilik, beklenti olmadan başkalarına yardım etme ve iyilik yapma olarak tanımlanırken, bu davranış biçiminde bencil olmayan bir tutumun sergilendiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda, empatinin de prososyal davranışları olumlu yönde etkilediği vurgulanmıştır (Eisenberg, 2006). Glassman ve Hadad'ın (2018) vurguladığı üzere, özgecilik kavramı bireyin işbirliği yapma,

yardımlaşma ve paylaşma gibi prososyal davranışları içermektedir. Prososyal davranışlar, bireyin çevresiyle etkileşime girdiği andan itibaren çevresel etkileşimlerin sonucunda değişim göstererek gelişmektedir. Bu bağlamda, sosyal etkileşimlerin bireyin davranışlarını şekillendirmede ve prososyal davranışları geliştirmede önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir. Bireyin sosyal etkileşimlere başladığı ilk anlardan itibaren, çevresiyle kurduğu ilişkilerin, özellikle de aile dinamiklerinin, prososyal davranışları nasıl etkilediği büyük bir önem taşımaktadır. Örneğin, bebeklerin dünyaya geldikleri ilk günlerde, onların çevresine olan bağılıkları ve bağlanma eğilimleri gözlemlenmiştir. Bu bağlanma duygusu, ebeveynlerin tutumları ve davranışları tarafından belirlenmekte olup, bebeklerin ihtiyaçlarına uygun bir şekilde karşılanan ebeveynlerle güvenli bir bağ kurulduğu, aksine bu ihtiyaçların yeterince karşılanamadığı durumlarda ise güvensiz bir bağın oluştuğu literatürde sıkça belirtilmiştir (Hastings, vd., 2007). Öte yandan, sosyal etkileşimlerin bireyin empati, iş birliği ve yardımlaşma gibi prososyal davranışlarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Özgecilik, bireyin kendi çıkarlarını ikinci plana atarak başkalarına yardım etme ve toplumla işbirliği içinde olma eğilimini ifade eder. Bu değerlerin, çocukluk döneminden itibaren aile içinde ve eğitim kurumlarında vurgulanması, bireylerin prososyal davranışlarını olumlu yönde etkileyebilir. Bununla birlikte prososyal davranışları geliştirmek için çeşitli stratejiler kullanılabilir. Eğitim programları, empati geliştirme aktiviteleri, gönüllü çalışmalara katılım gibi yöntemlerle bireylerin prososyal davranışlarını artırmak mümkündür. Ayrıca, aile içinde ve eğitim kurumlarında bu değerlerin vurgulanması, çocukların ve gençlerin sosyal sorumluluk bilincini güçlendirebilir (Hastings, vd., 2007).

1.6.5. Prososyal Davranışın Temelleri

Başkalarına yönelik davranışlar genellikle, belirli bir ilişkinin zihinsel bir modelle yönetilmesini içermektedir. Bu zihinsel model, bireyin zihinsel çerçevelendirme sürecinin bir parçası olabilir veya belirli bir hedef tarafından başlatılan bilişsel süreçlerin sonucu olabilir. Toplumun bir arada yaşaması ve sosyal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için önem taşıyan olumlu sosyal davranışlar, genellikle başkalarına fayda sağlamak amacıyla, herhangi bir ödül beklentisi olmaksızın isteyerek gerçekleştirilen davranışları içermektedir (Çetin ve Samur, 2018). Prososyal davranışlar, yardımcı olma, paylaşma, katkıda bulunma gibi gönüllü davranışları ifade eder ve bu davranış formları, karşılık beklemeden sadece karşı tarafın faydasını gözeterek gerçekleştirilir. Bu tür davranışlar, bireylerin ve toplumun genel refahını artırmaya yönelik bir katkı sağlamaktadır. Prososyal davranışlar, toplumsal bir norm ve değerler sisteminin bir parçasıdır ve toplumun bir arada uyum içinde yaşamasının temel taşlarından biridir. Toplumsal normlar ve değerler, prososyal davranışların toplum içinde ne kadar öne çıkacağını belirler. Yardım

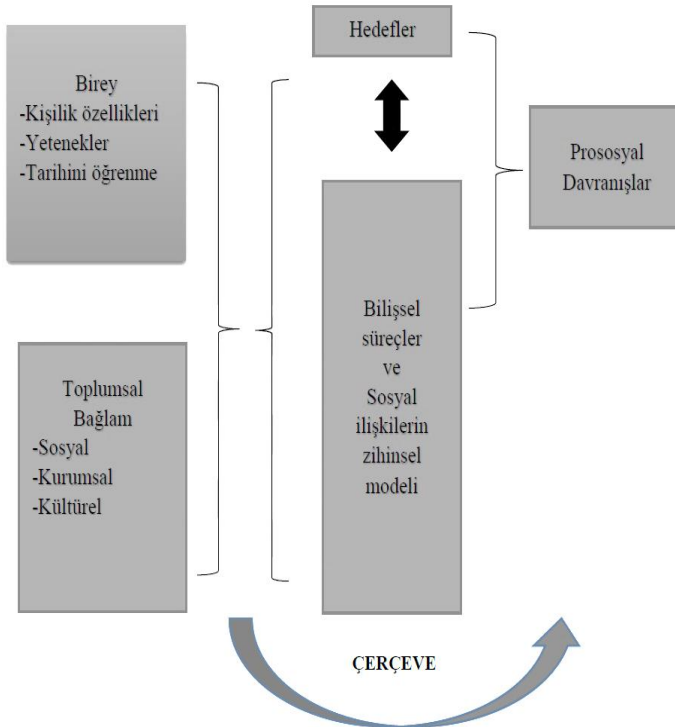
davranışları, bireyler arasındaki olumsuz duyguları tolere ederek sosyal yaşamı daha destekleyici ve uyumlu bir hale getirir. Prososyallik, sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de önemli bir etkiye sahiptir, çünkü bu davranışlar, toplumun genel refahını artırarak sosyal uyumu destekler (Özdemir, 2010). Çağdaş sosyobiolojik teoriler, bireyin yaşam arzusunun evrimsel koşullar altında başkalarına yardım etme eğilimini nasıl şekillendirdiği konusunda önemli bir perspektif sunmaktadır. Bu teoriler, prososyal davranışların biyolojik temellerinin, bireyin hayatta kalma çabası ve yaşama arzusuyla bütünleşmiş olduğunu öne sürer (Helwing ve Turiel, 2010). Prososyal davranışlar, karşılık beklentisi olmaksızın gerçekleşse de, biyolojik açıdan incelendiğinde, bireyin yaşama arzusuna bağlı bir şekilde ortaya çıkan bir tutunma çabası olarak değerlendirilebilir. Araştırmacılar, prososyal davranışların temellerinin bireyin hayatının ilk yıllarında geliştiğini belirtirler. Örneğin, bir bebek, ağlayan başka bir bebeği gördüğünde ağlayarak tepki vermesi gibi davranışlar, prososyal eğilimlerin erken belirtileri olarak kabul edilir. Rousseau'nun ifadesiyle, insan doğasının temelde iyilik üzerine kurulu olduğu ve bireyin doğuştan getirdiği bir hassasiyeti bulunduğu düşünülmektedir. Bireyler, bu duyarlılıklarını geliştirdiklerinde, başkalarına karşı güçlü bir ahlaki sorumluluk duygusu ve geniş bir ilgi geliştirebilmektedirler (Somer, 2015). Prososyal davranışların biyolojik veya genetik özelliklerine odaklanırken, kültürler arası farklılıkları anlamak için karşılaştırmalı kültür araştırmalarına da göz atmak önemlidir. Davranışların genetik temelleri, kültürler arası öğrenme türünün bir yansıması olabilir. Ancak, karşılaştırmalı kültür araştırmaları, sosyal toplum içinde benzerliklerin yanı sıra farklılıkların da ortaya çıkabileceğini savunmakta ve bu farklılıkların kişisel özelliklerle belirlendiğini ifade etmektedir. Sosyal davranış özelliklerinin genetik temelleri ile kişisel özelliklerin birleşerek şekillendiği düşünülmektedir (Özdemir, 2010).

1.6.6. Prososyal Davranış Türleri

Prososyal davranışlar, sosyal yaşam içerisinde çeşitli şekillerde sergilenebilmekte ve bu nedenle araştırmacılar, prososyal davranış türleri konusunda çeşitli görüşler ileri sürebilmektedir. Alan yazınında, genellikle empati, yardım etme, iş birliği yapma, paylaşma ve özgecilik gibi kategorilere ayrılan prososyal davranışlar, hatta sportmenlik gibi kavramları da içermektedir. Lindenberg (1988), prososyal davranışları iş birliği, adalet, fedakârlık, güvenilirlik ve saygılı olmak olmak üzere beş kategoriye ayırmıştır. Bu davranışlar, her biri başkalarına fayda sağlayan eylemler olup, gerçekleştirildikleri anda toplumsal olarak kabul görmektedirler. Bu beş çeşit davranışın, karşılıklı dayanışmaya dayalı ilişkilerle ilişkilendirilmesi muhtemeldir. Güçlü dayanışma ilişkileri, beklenenden daha fazla fedakârlığı içerebilirken, zayıf dayanışma ilişkileri daha sınırlı olabilir (örneğin komşuluk

ilişkileri). Ancak, fırsatçı bir ilişki, herhangi bir olumlu davranış içermeyebilir (Fetchenhauer, vd., 2006). Bu perspektiften bakıldığında, prososyal davranışlar, sosyal ilişkilerde çeşitlilik arz eden değerli katkılarda bulunan bir dizi olumlu eylemi içermektedir. Başka bir araştırmada, Carlo ve Randall (2001), prososyal davranışları dört kategoriye ayırmışlardır: özgeci, itaatkâr, duygusal ve kamusal. Özgeci prososyal davranış, başkalarına yardım etme ile paralel gelişen, sempatiye dayanan ve gönüllü yapılan yardımları içeren bir kategoriye ifade etmektedir. İtaatkâr prososyal davranış ise karşı tarafın veya bir başkasının ricası ile yapılan yardımları kapsamaktadır. Duygusal prososyal davranış, duygusal uyarıcılara dayalı olarak ortaya çıkan yardım etme davranışını tanımlamaktadır. Diğer bir kategori olan kamusal prososyal davranışlar ise başkaları karşısında saygınlık, itibar kazanma ve değer görme gibi güdülerle sergilenen yardım davranışlarını içermektedir (Fetchenhauer, vd., 2006). Lindenberg (2006), prososyal davranışların belirleyicilerini aşağıdaki gibi göstermiştir. Bu kategorizasyonlar, prososyal davranışların çeşitliliğini ve farklı motivasyonları yansıtarak geniş bir perspektif sunmaktadır.

Şekil 1.1: Prososyal Davranışların Belirleyicileri

Kaynak: (Lindenberg, 2006).

Beatty'e (1998) göre, prososyal davranışlar, başkalarının duygusal durumlarını anlama yeteneği olan empatiyi, sahip oldukları herhangi bir şeyi başkalarıyla paylaşabilme eğilimini ifade eden paylaşmayı, sıra beklemek ya da anlaşılmak gibi iş birliği ve yardıma ihtiyaç duyan kişilere yardım etmeyi içerir. Bu bağlamda hediye verme ve cömert davranışlar da prososyal davranışlar kapsamında değerlendirilir (Akt. Tukay, 2019).

1.6.6.1. Empati

Empati, prososyal davranışlar içinde önemli bir kavramdır. Bu, bireyin kendisini diğer bireylerin yerine koyarak, onların duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışma durumunu ifade eder (Goleman, 2003). Hoffman (1984), empatiyi genellikle bireyin başka birinin içsel durumlarının farkında olması ve hatta bireyin kendini başka birinin yerine koyarak duygularını deneyimlemesi olarak tanımlar. Lazarus (1991), empatiyi "Ben bir duygu olarak düşünmüyorum; bunun yerine, duygusal bir kapasite ve bir süreç olarak görülmelidir" diye açıklamaktadır. Wispe (1986) ise empatiyi "kendi kendini tanıyan bir kişinin, herhangi bir yargılama yapmadan başka bir benliğin olumlu ve olumsuz deneyimlerini anlama çabası" olarak ifade etmektedir. Araştırmacılar, empati tanımlarına birkaç kombinasyonu da dahil etmişlerdir; bir başkasının duygularının farkında olma, bu duyguları paylaşma ve diğerlerine yardım etme dürtüsüne sahip olma gibi (Goldstein ve Michaels, 1985; Stout ve Leckenby, 1986).

1.6.6.2. Yardım Etme

Yardım etme, bireyler arasındaki sosyal ilişkilerin güçlenmesine önemli katkılarda bulunan ve prososyal davranış kategorisinde sıkça gözlemlenen bir eylem biçimidir. Genellikle, bir görev veya zorunluluk olmaksızın, diğer bireylere gönüllü yardım etmeyi veya bir işle ilgili herhangi bir sorunun ortaya çıkmasını önlemeyi içerir (Van Dyne, vd., 1994). Bireylerin eğitim ve özellikle iş yaşamlarında birbirleriyle işbirliği yapma, birbirlerine bağımlı bir şekilde çalışma ve çeşitli sosyal etkinliklere katılma zorunlulukları, yardım etme davranışının toplumsal yaşamdaki önemini daha da vurgular.

1.6.6.3. Özgecilik

Özgecilik, dış kaynaklardan herhangi bir ödül beklemeden başkalarına fayda sağlama amacı güden bir davranış şekli olarak tanımlanır (Underwood ve Moore, 1982). Krebs (1982), özgecilik kavramını "bir başkası adına kendi refahını feda etmeye istekli olma" olarak açıklar. Araştırmacılar, özgecilik ve diğer yardımcı davranış türleri arasında kavramsal bir ayrımın, motivasyon temelleri göz önüne

alındığında daha net çizilebileceğini belirtir. Bar-Tal ve Raviv'in tanımı, özgecil davranışı niyet, motivasyon ve sonuç olmak üzere üç kritik boyutta ele alır. Özgecilik, en yüksek derecede bir yardım eylemi olarak kabul edilir; beklenti olmaksızın, ahlaki bir yükümlülük sonucunda birine fayda sağlamak için kendi isteği doğrultusunda gönüllü ve kasıtlı bir davranış olarak tanımlanır (Dovidio, 1984). Bu bağlamda, özgecilik prososyal davranışın özel bir ve yüksek düzeyde bir tezahürüdür.

1.6.6.4. Sportmenlik

Sportmenlik davranışı, prososyal davranışlar içinde değerlendirilen önemli bir özelliktir. Sporun giderek yaygınlaşması ve geniş kitlelerce benimsenmesi, sosyal bir olgu olması bakımından davranışsal değerlendirmeler açısından büyük önem taşımaktadır. Bir bireyin sportmen olması, sportif aktiviteler sırasında olumlu tutum ve davranışlarını koruyabilen, takımı için mücadele ederken gerekirse kendi çıkarlarından vazgeçebilen, rakibiyle empati kurabilen ve saygısını kaybetmeyen bir sporcu olarak tanımlanır. Bu anlamda, sportmenlik kavramı, prososyal bir davranış olarak kabul edilmektedir. Sportmenlik, sadece kişisel kazançların ötesinde takım ruhunu ve etik değerleri vurgulayan bir tutumu içermektedir. İyi bir sportmen, sadece yeteneklerini sergilemekle kalmaz, aynı zamanda rakiplerine ve oyunun kurallarına saygı gösterir, takım arkadaşlarına destek olur ve centilmenlik ilkesine uygun davranır. Bu nedenle, sportmenlik, prososyal davranışların spor alanındaki somut bir yansımasıdır.

1.6.7. Prososyal Davranışları Etkileyen Etkenler

Erken yaşlarda gözlemlenen prososyal davranışlar, bireylerin yaşamları boyunca önemli bir rol oynar. Araştırmalar, olumlu sosyal davranışların genellikle yaşamın ilk iki on yılında artış gösterdiğini, ancak bu artışın özellikle okul öncesi dönemde zirve yaptığını ve prososyal davranışların erken yetişkinlik döneminde bir miktar azalma gösterse de genel olarak devam ettiğini göstermektedir (Eisenberg, vd., 1996). Yeni doğan bebekler, kısa bir süre içinde empati benzeri davranışlar sergileyebilir; örneğin, başkalarının ağlamalarına veya sıkıntılarına tepki verebilir veya duygusal bulaşıcılık yoluyla prososyal davranışlara öncülük edebilirler (Vaish, vd., 2009). Prososyal davranışları etkileyen ve gelişimlerini şekillendiren faktörler arasında yaş, cinsiyet, aile yapısı ve kültür yer almaktadır. Cinsiyet bakış açısından yapılan araştırmalar genellikle kızların, özellikle de olumlu sosyal davranışların ölçüldüğü ve tanımlandığı durumlarda, erkeklere kıyasla daha fazla prososyal davranış sergilediğini ortaya koymuştur (Eisenberg, vd., 2015). Ayrıca, aile yaklaşımının çocuğun prososyal davranışlarını etkilediği ve çocuğun davranışlarının benzer bir yönde gelişeceği

konusunda güçlü kanıtlar vardır (Kahraman, 2012). Prososyal davranışlar, kültürel farklılıklara bağlı olarak çeşitlilik gösterebilir. Batı Afrika ve benzeri kültürlerde, olumlu sosyal davranışların topluluğu bir arada tutma ve paylaşımı teşvik ettiği düşünüldüğünden, bu davranışların bebeklikten itibaren desteklendiği belirtilmiştir (Eggum, vd., 2011). Bu nedenle, kültürler arası farklılıklar prososyal davranışların ilk sosyal etkileşim süreçlerinde bile belirleyici olabilir.

1.6.8. Antisosyal Davranış

Anti-sosyal davranışlar, bir organizasyona, çalışanlara veya paydaşlara zarar verme niyeti taşıyan ya da bu amaca yönelik olan davranışlardır (Robinson ve Greenberg, 1998). Günümüzde sergilenen bazı davranışlar beklenen ve olumlu karşılanan davranışlar iken, bazıları istenmeyen ve uygun görülmeyen davranışlardır. Araştırmacılar, bu tür davranışları sosyal davranış, anti-sosyal davranış, prososyal davranış, istenmeyen davranış gibi farklı isimler altında incelemişlerdir. Yaygın olarak zararlı kabul edilen anti-sosyal davranışlar; yalan söyleme, dedikodu yapma, işe gelmemedir. Anti-sosyal davranışlar, örgütün etik ikliminden ve/veya örgütteki gruplardan ve davranışlardan etkilenen bireysel davranışlardır. Bu davranışlar üç boyutta açıklanmıştır (Robinson ve O'leary-Kelly, 1998).

1.6.8.1. Çekme-Seçme-Yıpranma Bakış Açısı

Bu boyut, kişilerin örgütteki genel davranışları inceler ve davranışlarını örgüt koşullarına göre şekillendirdiği ve belirlediği görüşüne dayanır. Anti-sosyal davranış sergileme eğiliminde olan kişiler, bu davranışları sergilerse bu gruplara çekilme (çekme), bu gruplar tarafından seçilme (seçme) olasılığını artırır. Birçok birey, örgütteki sosyal ortama uyum sağlamak için davranışlarını adapte etmeye çalışır. Bu değişikliği başarabilen kişiler, örgütte daha uzun süre çalışabilirken, uyum sağlayamayanlar daha kısa bir sürede ayrılmak zorunda kalabilirler. Örgüt içindeki çalışma gruplarında yer alan bireyler benzer anti-sosyal yaklaşımlar ve davranışlar açısından daha homojen bir tutum sergilerler, çünkü benzer koşullarda çalışmakta ve benzer deneyimler elde etmektedirler, yani birlikte ortak bir örgüt ortamına uyum sağlamaya çabalamaktadırlar.

1.6.8.2. Sosyal Bilgi Süreci Teorisi

Bu teori, çalışma gruplarındaki anti-sosyal davranışların bireyler üzerindeki etkilerini ve zamanla bireylerin benzer anti-sosyal davranışları benimsemesini açıklar. Teori, bireylerin örgüt içindeki sosyal ortam bilgisinden yararlanarak olayları değerlendirebildikleri, uygun davranışlar geliştirebildikleri ve bu

davranışların sonuçlarıyla ilgili beklentilerini anlayabildikleri bir süreci tarif eder. Sosyal içerikler, bireylerin iş ortamına dair duygu ve düşüncelerini etkileyerek davranışlarını belirlemede ve yönlendirmede önemli bir role sahiptir. Anti-sosyal davranışları bu bakış açısıyla ele aldığımızda, ortak sosyal ortamlarda çalışan bireyler, benzer türde ve düzeydeki anti-sosyal davranışların sosyal ortamlarında kabul gördüğüne dair benzer sinyalleri alarak davranışlarını belirlerler.

1.6.8.3. Sosyal Öğrenme Teorisi

Sosyal öğrenme teorisi, anti-sosyal davranışları cesaretlendiren faktörleri değerlendirmek amacıyla O'Leary Kelly ve ekibi tarafından kullanılmıştır. Bu bağlamda, çalışma ortamındaki davranışlarıyla öne çıkan rol modellerinin önemli bir faktör olduğuna vurgu yapılmıştır. Sosyal öğrenme teorisi, anti-sosyal davranışlarıyla rol model olmuş bireylerin çalışma gruplarına dahil olabileceğini belirtir. Bu gruplardaki bireylerin de rol modellerden etkilenecek benzer anti-sosyal davranışları sergileyebileceği ifade edilir. Bireyler gruplar halinde çalıştıklarında, bu durumu diğer grupları etkileme fırsatı olarak kullanabilirler. Bu üç teoriye dayanarak, inançlar, davranışlar ve yaklaşımlar açısından sosyal çevrelerini inceleyen bireylerin genellikle gruplardaki öne çıkan bireyleri rol model aldıkları söylenebilir (Robinson ve O'Leary-Kelly, 1998).

Bu teorik yaklaşımlara dayanarak, anti-sosyal davranışları önlemek için bireysel düzeyde yapılan çalışmaların ve girişimlerin yetersiz kalabileceği, bu nedenle çalışma gruplarına odaklanmanın önemli olduğu ifade edilmektedir. Yani anti-sosyal davranışların bir örgütte yalnızca yaygın olup olmadığına bakmak yerine, bulaşıcılık özelliğini de göz önünde bulundurmak ve bu doğrultuda önlemler planlamak gereklidir. Anti-sosyal davranışlar, örgüt norm ve kurallarına karşı gösterilen istenmeyen davranışlardır ve bu süreçte organizasyonun genel işleyişini ve diğer örgüt üyelerini tehdit edebilir (Robinson ve Bennet, 1995). Anti-sosyal davranışlar, iki boyutlu bir tipoloji olarak ifade edilmiştir. Bir ekseninde belirlenen anti-sosyal davranışların hedefi, organizasyonel ve kişiler arası boyutlardır. Bu boyutun aralığı, örgüt üyelerinden başlayarak tüm örgüte zarar vermeye kadar uzanmaktadır (örneğin hırsızlık). İkinci boyuttaki tipolojide ise anti-sosyal davranışın şiddeti, ufak boyuttan ciddi boyutlara kadar çeşitlilik gösterir.

1.6.9. Antisosyal Davranışın Temelleri

Antisosyal davranışlar, bireylerin temel hakları veya sosyal normlarla çelişen eylem ve davranışları temsil eder. Bu davranışlar genellikle diğer insanlara zarar verme, mal kaybına yol açma veya genel kabul görmüş kurallara uymama gibi

örnekleri içerir. Yapılan araştırmalara göre (Loeber ve Schmalting, 1985; Rutter, vd., 1998; Coie ve Dodge, 1998), antisosyal davranışlar, aile, arkadaşlar, okul ve sosyal çevre gibi faktörleri olumsuz yönde etkileyerek, diğer bireylerin haklarını ve sosyal normları ihlal eden davranışları içermektedir. Bu davranışlar genellikle yasadışı eylemleri içerir ve insanlara fiziksel veya maddi zarar verme, okuldan kaçma, spor müsabakalarında rakibe kasıtlı zarar verme gibi genel kabul gören kurallara meydan okuma eğilimindedir. Antisosyal davranış örnekleri arasında özel mülke zarar verme, fiziksel saldırı, kavga, kasıtlı yangın çıkarma, hırsızlık, gasp, madde kullanımı, adam öldürme, devlet malına zarar gibi davranışlar yer alır. Antisosyal davranışlar, toplumda genellikle kabul görmeyen davranış kalıplarının karakteristik özelliklerini taşıyan, saldırganlık, otoriteye meydan okuma ve sosyal normları sürekli olarak ihlal etme eğilimindeki davranış türleridir. Bu davranışlar genellikle ceza hukukunu ihlal eden veya diğer bireylerin refahını azaltmayı amaçlayan eylemler olarak tanımlanır (Dodge, vd, 2008).Antisosyal davranışlar, genellikle bireyin otorite figürlerinin beklentilerine (örneğin ebeveyn veya öğretmen) uyma, toplumsal normlara uygun davranma veya diğer bireylerin haklarına saygı göstermeme şeklinde tanımlanır. Bu davranışlar, otorite figürlerine karşı gelme (örneğin, karşıtlık, uygunsuzluk, meydan okuma, tartışmacılık gibi), toplumsal normlara karşı çıkma (örneğin evden kaçma gibi) ve başkalarının haklarını ciddi şekilde ihlal etme (örneğin saldırı, tecavüz, vandalizm, hırsızlık) gibi çeşitli davranış örüntülerini içerir (Frick, 2012). Birçok çalışma, genetik ve/veya çevresel faktörlerin antisosyal davranışların oluşumundaki rolünü vurgulamaktadır. Antisosyal davranışlar genellikle aile içinde yoğunlaşma eğilimindedir. Gerçekten de, bireydeki antisosyal davranışların en büyük risk faktörlerinden biri, aile geçmişinde antisosyal davranış öyküsüdür (Herndon ve Lacono, 2005). Yapılan araştırmalar, antisosyal bir baba figürüne sahip çocuğun antisosyal davranışlar sergileme olasılığının, antisosyal olmayan bir baba figürüne sahip çocuktan daha yüksek olduğunu göstermiştir. Antisosyal davranışlar, genetik ve çevresel etmenlerin birleşimi altında gelişirken, bu davranışlara sahip aileler, çocuklarının benzer antisosyal davranışlar sergileme olasılığına dolaylı yoldan katkıda bulunmaktadır (Blazei, vd., 2008). Schulsinger'ın evlatlık verilmiş 57 antisosyal çocuğun aile ve akrabaları üzerine yaptığı bir çalışmada, antisosyal çocukların biyolojik babalarının, evlatlık verildikleri babalar ve kontrol grubundaki öz babalarına kıyasla daha fazla antisosyal davranış sergiledikleri belirlenmiştir (Özmenler, 1995). Erken çocukluk dönemindeki antisosyal davranışların gelişimi üzerine yapılan araştırmalar, kronik antisosyal davranışlar için erken çevresel risk faktörlerini anlamada yardımcı olmuştur (Tremblay, 2010). Bu risk faktörlerinin çoğu hamileliğin başlangıcında belirlenebilir: Annesinin ergenlik döneminde

davranış sorunları, annenin yetersiz eğitimi, depresif yapısı, hamilelikte sigara içmesi, ebeveynler arasındaki işlevsiz ilişkiler ve düşük aile geliri gibi etkenler, çocuğun antisosyal davranışlar sergileme olasılığına kalıtsal etki yapabilmektedir. Ayrıca, genetik faktörlerin, erken çocukluk döneminde gözlenen antisosyal davranış farklılıklarına güçlü bir şekilde etki ettiği gözlemlenmiştir (Lacourse, vd., 2014). Aile yapıları, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde bireyin davranış biçimini etkileyebilir; davranış bozukluğu olan ailelerin, olmayan ailelere kıyasla daha fazla antisosyal davranış sergiledikleri veya suç işledikleri araştırmalar tarafından açıklanmıştır. Bu çalışmalar, antisosyal davranışın ebeveynlerden çocuklara geçtiğini açıkça göstermektedir. Ancak, bu kalıtsal iletişimin nasıl aktarıldığını göstermekte zorlanmaktadır (Frick, vd., 1992).

1.6.10. Antisosyal Davranışların Çeşitleri

Toplum içinde hızla ele alınması gereken antisosyal davranışlar, bireylerin aile düzeyindeki çabalarının yanı sıra, geniş kapsamlı ve toplumun kolektif bir şekilde destek sağlayacağı programların acil bir şekilde uygulanmasını gerektirmektedir. Ailelerin yalnızca anlık düzeltmelere odaklanan tedavi amaçlı çalışmaları, davranışın temel nedenlerini ve kaynaklarını incelemedikçe sürdürülebilir bir değişikliğe yol açma konusunda yetersiz kalabilir. Toplumlar içinde çeşitli etik olmayan tutumlar ve antisosyal davranışlar meydana gelmektedir. Etik dışı davranışlar birçok araştırmacı tarafından incelenmiş olup, Uzkesici'nin 1999'da yöneticilerin dâhil olduğu bir araştırmada rüşvet alma, çevre kirliliği ve bilgi kaçakçılığının Türkiye'de en yaygın etik dışı davranışlar olarak ortaya çıktığı belirlenmiştir. Antisosyal davranışlar incelendiğinde, temelde iki ayrı boyutta ortaya çıktığı görülmektedir:

1. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Boyutta Davranışlar:

- a. Ayrımcılık
- b. Kayırma
- c. Yolsuzluk
- d. Rüşvet

2. Psikolojik Kategoriler

Tüm tutum ve davranışlar, sadece toplumsal etkenlere bağlı olmakla kalmayıp aynı zamanda bireysel faktörlerden de etkilenir. Bunalım, sinir, korku gibi çeşitli psikolojik unsurlar, bireylerde farklı tepkiler ve davranış biçimleri geliştirmektedir. Bu psikolojik etmenlere örnek olarak şunlar verilebilir:

- a. Yıldırma ve Korkutma
- b. Bencillik
- c. İşkence
- d. Şiddet ve Baskı
- e. Bedensel ve Cinsel Taciz
- f. Dogmatik Davranış

Tüm bu antisosyal davranışların ortadan kaldırılması sürecinde, yöneticiler aşağıdaki kriterlere uygun bir şekilde hareket etmelidirler (Gül, 2006):

İş-Değer Bağlantısı Kurma: Olgular üzerinde vurgu yaparak, bu bağlantıyı kurmak, olguların toplum tarafından olumlu bir şekilde algılanmasını sağlayacak ve istenilen hazzı ulaşma yöntemini belirleyecektir.

Başarı ve Verimliliği Etkileme: Antisosyal davranışları ortadan kaldırarak, örgütler başarılarını ve çalışanların performansını artırabilir. Örgüt, doğru ve yanlış davranış normlarını toplumun değerlendirmeleri ve beklentileri doğrultusunda sunarak çalışanlar tarafından daha kolay kabul edilebilir.

Sorumlulukların Üstlenilmesi: Antisosyal davranışların ortadan kaldırılabilmesi için örgüt içinde belirlenen prensiplerin eyleme geçirilmesi zorunludur. Bu bağlamda, her bireyin, beklentileri öngörerek sorumluluklarını yerine getirmesi, hedeflenen değişimi sağlamak adına kritik bir rol oynamaktadır.

Arzulanabilir Olma: Antisosyal davranışlar genel olarak olumsuz bir algıya sahiptir ve bu davranışları olumlu karşılayacak bireyler genellikle bulunmamaktadır. Örgütler, antisosyal davranışlarla mücadele ederken, bu davranışların olumsuz etkilerini vurgulayarak, çalışanların ve paydaşların bu davranışları desteklememesini sağlamalıdır.

Yerel Değerlere Saygı: Örgütler, faaliyet gösterdikleri bölgelerdeki toplumun uzun süredir paylaştığı değerlere saygı göstermelidir. Bölgenin benimsediği etik ve kültürel normlara uygun davranışlar sergilemek, örgütün toplumla uyum içinde olmasını ve etik standartlarına bağlılığını göstermesini sağlar.

Rekabet Avantajı: Örgütler arasındaki rekabet, hem yasal düzenlemeler hem de toplumsal normlar tarafından şekillenir. Etik dışı davranışlardan kaçınmak, örgütün sadece yasal düzenlemelere değil, aynı zamanda toplumun beklentilerine de uygun hareket etmesini sağlar. Bu da örgüte, etik değerlere bağlı kalmanın ötesinde bir rekabet avantajı kazandırabilir.

1.6.11. Antisosyal Davranışları Etkileyen Psikososyal Faktörler

Davranışçı kuram, temelde davranışların tamamen çevresel faktörlere bağlı olduğu varsayımına dayanır. Radikal davranışçılığın önde gelen temsilcisi B.F. Skinner'a göre, tüm davranışlar hazzı yönelme ve acıdan kaçınma amacı güder.

Çevre, bireyin davranışlarını şekillendirir ve birey, ceza ve ödöl gibi dışsal uyarıcılar aracılığıyla davranış kazanır veya terk eder. Floyd Allport'un perspektifine göre de davranışın çevresel etkileri önemli bir rol oynar (Tutar, 2016). Antisosyal davranış bozukluğunun nedenleri, genellikle fizyolojik ve psikososyal faktörlere odaklanmış araştırmalar ve görüşler etrafında dönmektedir. Yapılan çalışmalar, bu davranış bozukluğuna sahip bireylerin genellikle düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerin çocukları olduklarına ve benzer davranışları sergileyenlerle bir araya gelerek belirli bir alt kültürü temsil ettiklerine işaret etmektedir (Aromäki, vd., 1999; Çuhadaröğlu, 2004). Antisosyal davranış sergileyen bireylerin birinci derecedeki biyolojik akrabalarında genel topluma kıyasla daha sık rastlanması, genetik aktarımın bu davranışların nedenlerinden biri olabileceğini düşündürmektedir. Bireyin çevresiyle etkileşimi ve geliştirdiği tepkilerin, yapılandırılmış düzenlere dönüştürölmesi, antisosyal davranışların oluşumunda rol oynar (Aromäki, vd., 1999). Genellikle psikososyal ve biyolojik faktörlerin öne çıktığı antisosyal davranışların nedenlerine dair yapılan araştırmalar, genellikle aile ve çocukluk yaşamlarına odaklanmaktadır. Antisosyal davranışın çoğu kez ciddi davranış bozuklukları bağlamında ya da yetişkinlikte kişilik bozukluklarının bir özelliğı olarak görölldüğü belirtilmektedir (Herpertz, vd., 2008). Özellikle antisosyal ve saldırgan davranışlar sergileyen ergenlerin yaklaşık üçte biri, ilerleyen zamanlarda akıl sağlığı kliniklerine başvurmaktadır (Rogers, vd., 1997). Antisosyal davranışlar, bireyin duygusal zorluklarla başa çıkamamasıyla ilişkilendirilmiştir. Araştırmalar, öfke veya korku gibi yoğun duyguları deneyimleyen bireylerin antisosyal davranışları sergileme riskinin yüksek olduğunu göstermektedir. Antisosyal davranışların belirli özelliklerinin, kişinin kontrolü dışındaki durumlara verdiği tepkilerle birlikte antisosyal kişilikle ilişkilendirilmesi, bu davranışların açıklanmasında önem taşımaktadır (Clarke, 2011). Antisosyal davranışlarla ilişkilendirilen faktörler arasında genellikle çocuğun nöropsikolojik ve bilişsel bozuklukları, ebeveynlerin hatalı kararları, yetersiz ebeveynlik uygulamaları, aile içi şiddet ve yoksulluk gibi çeşitli çevresel etmenler bulunmaktadır. Stimölasyon eksikliği, yetersiz ebeveynlik, ailenin duygusal destek eksikliği, ebeveyn psikopatolojisi, aşırı sert çocuk yönetimi, mantıksız ebeveyn beklentileri ve tutarsız, düzensiz veya uygun olmayan disiplin gibi ailesel faktörler de çocuklarda antisosyal davranış gelişimine katkıda bulunabilir. İlişkili çevresel faktörler arasında yetersiz sağlık hizmetleri, durumsal stres ve ebeveynlerin evlilik uyumsuzlukları da yer almaktadır (Bird, vd., 2001). Antisosyal davranışlarla birlikte görölün hiperaktivite ve dikkat eksikliği, erken veya orta çocukluk dönemlerinde başlayabilir ve yetişkinlikte artma eğilimindedir. Bu davranışlar genellikle güçlü bir genetik bileşenle ilişkilidir ve bilişsel bozulma, sosyal işlev bozukluğu ve

zayıf akran ilişkileri ile güçlü bir bağlantıya sahiptir (Moffitt, 1990; Feehan, vd., 1993). Antisosyal davranış problemleri, beyin gelişimi problemlerine ve öz düzenleme sorunlarına neden olabilir. Düşük sosyoekonomik düzeydeki erkek ve kadınlarda yapılan uzun vadeli çalışmalar, kronik fiziksel saldırganlık sorunlarına sahip çocukların, aynı ekonomik zorluklarla karşılaştırıldığında saldırganlık sorunu olmayan bireylerden farklı beyin fonksiyonlarına sahip olduğunu göstermiş ve sosyoekonomik çevrenin bu faktörlere olan etkisini açıkça ortaya koymuştur (Guillemin, vd., 2014).

1.6.12. Antisosyal Davranışların Önlenmesi

Antisosyal davranışlarda bulunan bireyler, özellikle gençlik döneminde, ilerleyen zamanlarda potansiyel olarak ciddi problemler ortaya çıkabileceği için suçlu olmalarını önlemek amacıyla zamanında psiko-sosyal destek almalıdır. Farrington'un (2002) çalışmaları, bireylerin 11-12 yaşlarındayken bazılarının yüksek seviyelerde suç ve antisosyal davranışlara yöneldiğini göstermektedir, bu da etkili müdahalelerin bu yaş grubunda düşünülmesi gerektiğini vurgular (McCrystal, vd., 2006). Gençlerin gelişim aşamasına özgü olan antisosyal davranış riskini ele alan önleyici stratejiler geliştirmek önemlidir. Antisosyal davranış riski altındaki genç bireylerin bu risk faktörlerinin belirlenmesi, antisosyal davranışların önlenmesine yönelik daha iyi stratejiler geliştirmeye yardımcı olabilir. Bu gençlerin yaşadığı risk seviyeleri, genel ve özel eğitim ortamlarında çözümler için rehberlik eder. Ayrıca, bu tür programlar, bireylerin karar verme stratejilerini geliştirmelerine yardımcı olacak doğru bilgi sağlayabilir (Angold, vd., 1998). Programlar, becerilere dayalı müdahaleleri içermeli ve gençlerin karşılaştığı diğer sosyal ve sağlık sorunlarına yönelik çabalarla birleştirilmelidir. Programları etkili kılmak için, nitelikli bireyler tarafından sunulmalı ve gençlerin akran grupları, aileleri ve yaşadıkları genel yaşam tarzı ile ilgili konuları ele almalıdır. Bu programlar, değişen sosyal ortamın değerlendirmesini yapacak ve izlemelerini sağlayacak standartlaştırılmış yöntemler içermelidir. Müdahalelerin etkili olabilmesi için, hedef grup bireysel ihtiyaçlarına odaklanmalı ve sadece sonuçsal bir davranışa değil, bireyi bütüncül bir şekilde değerlendirmelidir. Bu bağlamda, nicel veri toplamının ötesinde daha geniş kapsamlı araştırmalar yapılmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modelinden yararlanılmıştır. Betimsel tarama, geniş gruplar üzerinde gerçekleştirilen bir araştırma türüdür. Bu araştırmalar, gruptaki bireylerin belirli bir olgu veya olayla ilgili düşüncelerini, tutumlarını ve deneyimlerini derinlemesine anlamak amacıyla tasarlanmıştır. Betimsel tarama çalışmalarında, genellikle bir konuya dair genel bir resim elde etmek, grup içindeki varyasyonları anlamak ve belirli bir olgu veya olayın genel özelliklerini betimlemek hedeflenir (Karasar, 2015).

2.2. Araştırmanın Evren Ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye’de su altı ragbisi, su altı hokeyi, paletli yüzme, serbest dalış ve zıpkınla balık avı su sporlarında akredite olmuş branşlarda aktif olan sporcular oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise 2022-2023 yıllarında Türkiye’de su altı ragbisi, su altı hokeyi, paletli yüzme, serbest dalış ve zıpkınla balık avı branşlarına yönelik düzenlenen müsabakalara katılan ve araştırmaya katılım konusunda gönüllülük beyan eden 523 sporcu ve 69 antrenör yer almaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Yapılan çalışmada iki adet kişisel bilgi formu geliştirilmiştir. Sporculara uygulanan kişisel bilgi formunda cinsiyet, yaş, sporculuk yaşı, eğitim durumu, spor branşı, branş türüne (takım/bireysel), yönelik sorular yer almaktadır. Antrenörlere uygulanan kişisel bilgi formunda ise cinsiyet, yaş, sporculuk yaşı, eğitim durumu, spor branşı ve branş türü (takım/bireysel) soruları yer almaktadır.

2.3.2. Sporda Yetkinlik Envanteri

Vierimaa, Erickson, Côté ve Gilbert (2012) tarafından geliştirilen Sporda Yetkinlik Envanteri, Türkçe’ye Kılıç ve İnce (2017) tarafından uyarlanmıştır. Bu envanter, bir sporcu tarafından kendi yetkinlik düzeyini değerlendirmesinin yanı sıra her bir takım arkadaşı için doldurulan bir bölümü ve antrenör tarafından her bir sporcu için doldurulan bir bölümü içerir. Envanterin birinci bölümünde, her sporcu kendi yetkinlik seviyesini değerlendirir. İkinci bölümde, her sporcu, bütün takım arkadaşları için belirlenen yetkinlik unsurlarını değerlendirir. Üçüncü bölümde ise antrenör, her bir sporcu için yetkinlik düzeyini değerlendirir.

2.3.3. Sporda Kendine Güven Envanteri

Revize edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanteri'nin Kendine Güven Alt Ölçeği (YDKE-2R) içerisinde yer alan “Sürekli Kendine Güven”i ölçen form, Vierimaa, Erickson, Côté ve Gilbert (2012) tarafından geliştirilmiş ve sporda kendine güveni değerlendirmek amacıyla 5 madde içermektedir. Ölçekte bulunan maddeler, sporculara "Sporunuzu yaparken genellikle nasıl hissettiğinizi gösteren uygun rakamı işaretleyiniz" açıklamasından sonra, 4'lü Likert ölçeğinde (1 = hiç değil ve 4 = son derece fazla) sunulmaktadır. Bu ölçeğin Türkçeye uyarlaması ve geçerlik-güvenirlilik çalışmaları Kılıç ve İnce (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir.

2.3.4. Sporda Antrenör – Sporcu İlişki Ölçeği

Antrenör-Sporcu İlişkileri Ölçeği Jowett ve Ntoumanis (2004) tarafından ortaya koyulmuştur. Altıntaş ve arkadaşları (2012) Türkçe versiyonunu uyarlamışlardır. Algılanan antrenör-sporcu ilişkisini 7 puanlık bir ölçekte inceleyen on bir maddeden oluşmaktadır (1 = Hiç Değil) ila 7 = Son derece Fazla). “Yakınlık, bağlılık ve tamamlayıcılık” olmak üzere üç alt boyuttan meydana gelmektedir. Altıntaş, Çetinkalp ve Aşçı (2012) anketin Türkçe versiyonunun psikometrik özelliklerini bildirmişlerdir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı uyarlamasında yakınlık ve bağlılık alt boyutlarında 0,90; tamamlayıcılık boyutunda ise 0,82 olarak tespit edilmiştir.

2.3.5. Sporda Prososyal ve Antisosyal Ölçeği

Kavussanu ve Boardley (2009) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Sezen Balçıkanlı tarafından (2013) yapılan bu 4 boyutlu, 20 maddeli ölçek, sporculardaki sosyal davranışları anlamak amacıyla tasarlanmıştır. Ölçeğin dört ana boyutu şunlardır: takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar (4 madde), rakip takım oyuncusuna yönelik prososyal davranışlar (3 madde), takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar (5 madde) ve rakip takım oyuncusuna yönelik antisosyal davranışlar (8 madde). Sezen-Balçıkanlı (2013) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçeğin güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmada, her bir alt boyut için Cronbach alfa değerleri 0,70 ile 0,75 arasında belirlenmiştir. Bu değerler, ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık açısından güvenilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca, çalışmanın genelinde ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach alfa değeri 0,85 olarak bulunmuştur, bu da ölçeğin bütününe yüksek iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Ölçek, 5'li Likert tipi bir ölçektir ve toplamda 20 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Her bir madde, sporcuların prososyal ve antisosyal davranışlarını değerlendirmek için tasarlanmıştır. Puanlama sistemi, en düşük puanın 20, en yüksek puanın ise 100 olduğu bir aralık içindedir. Prososyal davranışlarla ilgili soruların ortalama

puanlarının 3'ten büyük olması, tersine antisosyal davranışlarla ilgili soruların ise 3'ten küçük olması, istenilen ve olumlu bir değerlendirme kriterini oluşturmaktadır. Bu durum, sporcuların genel olarak olumlu sosyal davranışlara yönelik eğilimde olduğunu ve antisosyal davranışları düşük düzeyde sergilediklerini göstermektedir.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistik, ANOVA ve MANOVA analizleri tercih edilmiştir. Analizler öncesinde varsayımlar olan normal dağılım ve homojenlik varsayımları kontrol edilmiştir. İlk olarak normal dağılım varsayımı kontrol edilmiştir. Kontrol için basıklık-çarpıklık değerlerine bakılmış ve değerlerin +2.0 ile -2.0 aralığında olması beklenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2012). Elde edilen değerlere göre tüm değerler normal dağılım aralığı olan +2.0 ile -2.0 aralığındadır. Çoklu normal dağılım kontrolü için Mardia's test değerleri kontrol edilmiştir. Mardia's test değerlerinin anlamlı olmaması beklenmiştir (Mardia, 1970). Bulgulara göre tüm değişkenlerin çoklu normal dağılımı sağladığı belirlenmiştir ($p>.05$).

İkinci varsayım homojenlik varsayımdır. Bu varsayım için Levene's test ve kovaryans matriksi bulguları kontrol edilmektedir. Tekli homojenlik kontrolü için Levene's test değerlerinin anlamlı değer olan $p.05$ den büyük olması beklenmektedir. Bulgular tüm bağımlı değişkenlerin anlamlı değerin üzerinde olduğunu göstermiştir ($p>.05$). Çoklu homojenlik kontrolü için kovaryans matriksi kontrol edilmiş ve değerler çoklu homojenlik varsayımın sağlandığını göstermiştir. Elde edilen varsayım değerleri çalışmamızda ANOVA ve MANOVA analizlerinin gerçekleştirilmesinin uygun olduğunu göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

Katılımcıların bulguları antrenör ve sporcu bulguları olarak iki bölümde aşağıda sunulmaktadır.

3.1. Antrenör Bulguları

Antrenör Tanımlayıcı Bulgular

Tablo 3.1: Antrenörlerin Cinsiyet Dağılım Tablosu

	<i>N</i>	%
Kadın	31	44.9
Erkek	38	55.1
Toplam	69	100.0

Antrenörlerin cinsiyet dağılımları incelendiğinde antrenörlerin 31'nin kadın (%44.9), 38 tanesinin (%55.1) erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2: Antrenörlerin Yaş Durumu Tablosu

	<i>N</i>	%
20-25	9	13.0
26-30	13	18.8
31-35	15	21.7
36-40	23	33.3
41 ve üzeri	9	13.0
Toplam	69	100.0

Çalışmada yer alan antrenörlerin 9 tanesi (%13.0) 20-25 yaşlarında, 13'ü (%18.8) 26-30 yaşlarında, 15'i (%21.7) 31-35 yaşlarında, 23'ü (%33.3) 36-40 yaşlarında ve 9 tanesi de (%13.0) 41 yaşında veya daha büyüktür.

Tablo 3.3: Antrenörlerin Eğitim Durumu Tablosu

	<i>N</i>	%
Ön Lisans	10	14.5
Lisans	45	65.2
Lisansüstü	14	20.3
Toplam	69	100.0

Tablo 3.3 incelendiğinde antrenörlerin 10'u (%14.5) ön lisans, 45'i (%65.2) lisans ve 14'ünün (%20.3) lisansüstü eğitimi tamamladıkları tespit edilmiştir.

Tablo 3.4: Antrenörlerin İlgilendikleri Branş Tablosu

	<i>N</i>	%
Su Altı Ragbisi	16	23.2
Paletli Yüzme	16	23.2
Serbest Dalış	15	21.7
Su Altı Hokeyi	12	17.4
Zıpkınla Balık Avı	10	14.5
Toplam	69	100,0

Çalışmada yer alan antrenörlerin 16 tanesi (%23.2) su altı ragbisi ile, 16 tanesi (%23.2) paletli yüzme ile, 15 tanesi (%21.7) serbest dalış ile, 12 tanesi (%17.4) su altı hokeyi ile ve 10 tanesi de (%14.5) zıpkınla balık avlama branşlarıyla ilgilenmektedir.

Tablo 3.5: Antrenörlerin Çalıştığı Bireysel veya Takım Sporları Tablosu

	<i>N</i>	%
Takım	28	40.6
Bireysel	41	59.4
Toplam	69	100.0

Çalışmaya katılan antrenörlerin 28'i (%40.6) takım sporlarıyla, 41'i (%59.4) bireysel spor alanlarında antrenörlük yapmaktadırlar.

3.2. Antrenörlerin Antrenör-Sporcu İlişkisi Manova Bulguları

Tablo 3.6: Antrenörlerin Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Antrenör-Sporcu İlişkisi MANOVA Tablosu

		<i>F</i>	<i>Hipotez sd</i>	<i>Hata sd</i>	<i>p</i>	η^2
Cinsiyet	Pillai's Trace	1.61	3.00	57.00	.20	.08
	Wilks' Lambda	1.61	3.00	57.00	.20	.08
	Hotelling's Trace	1.61	3.00	57.00	.20	.08
	Roy's Largest Root	1.61	3.00	57.00	.20	.08
Branş	Pillai's Trace	1.13	12.00	177.00	.34	.0
	Wilks' Lambda	1.11	12.00	151.10	.36	.07
	Hotelling's Trace	1.09	12.00	167.00	.37	.07
	Roy's Largest Root	2.06	4.00	59.00	.10	.12
Cinsiyet * Branş	Pillai's Trace	1.14	12.00	177.00	.33	.07
	Wilks' Lambda	1.14	12.00	151.10	.34	.07
	Hotelling's Trace	1.13	12.00	167.00	.34	.0
	Roy's Largest Root	2.31	4.00	59.00	.07	.14

p=.05

Katılımcılardan antrenörlerin cinsiyet ve branş değişkenlerine göre antrenör-sporcu ilişkisi MANOVA bulguları Tablo 6'da sunulmaktadır. Bulgulara göre bağımsız değişkenler olan cinsiyet ve branş değişkenleri arasında anlamlı etkileşim tespit edilmemiştir ($F_{(12,151.10)} = 1.14$, $p > .05$). Anlamlı etkileşim olmaması nedeniyle ana etkiler tablosu incelenmiştir. Ana etkiler tablosunda anlamlı fark tespiti için p anlamlılık değeri bağımsız değişken sayısına bölünmüştür ($p = .05/2 = .025$).

Tablo 3.7: Antrenörlerin Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Antrenör-Sporcu İlişkisi Ana Etkiler Tablosu

	<i>Bağımsız Değişken</i>	<i>sd</i>	$\bar{X}^2$	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Cinsiyet	Yakınlık	1	.68	.04	.84	.00
	Bağlılık	1	8.45	.77	.38	.01
	Tamamlayıcılık	1	20.36	1.14	.29	.02
Branş	Yakınlık	4	11.57	.73	.58	.05
	Bağlılık	4	15.79	1.44	.23	.09
	Tamamlayıcılık	4	14.49	.81	.52	.05
Cinsiyet * Branş	Yakınlık	4	8.71	.55	.70	.04
	Bağlılık	4	1.94	.18	.95	.01
	Tamamlayıcılık	4	15.22	.85	.50	.06
Hata	Yakınlık	59	15.86			
	Bağlılık	59	10.98			
	Tamamlayıcılık	59	17.82			
Toplam	Yakınlık	69				
	Bağlılık	69				
	Tamamlayıcılık	69				

$p = .025$

Ana etkiler tablosu incelendiğinde antrenörlerin cinsiyet ve branş bağımsız değişkenleri açısından antrenör-sporcu ilişkisi üç alt boyutunda da anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p > .025$)

3.3. Antrenörlerin Sporda Yetkinlik Envanteri Bulguları

Tablo 3.8: Antrenörlerin Sporda Yetkinlik Envanteri ANOVA Bulguları Tablosu

	<i>sd</i>	$\bar{X}^2$	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Cinsiyet	1	9.25	5.12	.03	.08
Branş	4	5.98	3.31	.02	.18
Cinsiyet * Branş	4	.51	.28	.89	.02
Hata	59	1.81			
Toplam	69				

Antrenörlerin sporda yetkinlik envanteri değerleri tablosu incelendiğinde cinsiyet ($F_{(1,59)}= 5.12$, $p<.05$) ve branş ($F_{(4,59)}= 3.31$, $p<.05$) değişkenleri açısından anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bonferonni takip testi bulgularına göre kadınların sporda yetkinlik envanteri değerleri erkeklerin sporda yetkinlik envanteri değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Branş değişkeni açısından anlamlı farkın nereden kaynaklandığı incelendiğinde su altı ragbisi ile ilgilenen antrenörlerin sporda yetkinlik envanteri değerleri zıpkınla balık avı ile ilgilenen antrenörlerin sporda yetkinlik envanteri değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

3.4. Sporcu Bulguları

Sporcu Tanımlayıcı Bulgular

Tablo 3.9: Sporcuların Cinsiyet Dağılım Durumları

	<i>N</i>	%
Kadın	268	51.2
Erkek	255	48.8
Toplam	523	100.0

Çalışmaya katılan sporcuların 268 tanesi (%51.8) kadın, 255 tanesi ise (%48.8) erkek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.10: Sporcuların Yaş Durumu Tablosu

	<i>N</i>	%
16-18	126	24.1
19-23	140	26.8
24-28	145	27.7
29 ve üzeri	112	21.4
Toplam	523	100.0

Tablo 3.10'a göre çalışmada yer alan sporcuların 126'sı (%24.1) 16-18 yaşlarında, 140'ı (%26.8) 19-23 yaşlarında, 145'i (%27.7) 24-28 yaşlarında ve 112 tanesi (%21.4) 29 yaşında veya daha büyüktür.

Tablo 3.11: Sporcuların Branşlarıyla Uğraştıkları Zaman Tablosu

	<i>N</i>	%
1-3	56	10.7
4-6	160	30.6
7-9	195	37.3
10 ve üzeri	112	21.4
Toplam	523	100.0

Çalışmada yer alan sporcuların 56 tanesi (%10.7) branşıyla 1-3 yıldır, 160 tanesi (%30.6) branşıyla 4-6 yıldır, 195 tanesi (%37.3) branşıyla 7-9 yıldır ve sporcuların 112 tanesi (%21.4) 10 yıl veya daha uzun zamandır branşıyla ilgilenmektedir.

Tablo 3.12: Sporcuların Eğitim Durumu Tablosu

	<i>N</i>	<i>%</i>
Lise	126	24.1
Ön lisans	77	14.7
Lisans	244	46.7
Lisansüstü	76	14.5
Toplam	523	100.0

Katılımcıların 126 tanesi (%24.1) lise, 77 tanesi (%14.7) ön lisans, 244 tanesi (%46.7) lisans ve 76 tanesi (%14.5) lisansüstü eğitim tamamladıkları tespit edilmiştir.

Tablo 3.13: Sporcuların İlgilendikleri Branş Tablosu

	<i>N</i>	<i>%</i>
Su Altı Ragbisi	98	18.7
Paletli Yüzme	98	18.7
Serbest Dalış	125	23.9
Su Altı Hokeyi	97	18.5
Zıpkınla Balık Avı	105	20.1
Toplam	523	100,0

Çalışmada yer alan sporcuların 98'i (%18.7) su altı ragbisi ile, 98'i (%18.7) paletli yüzme ile, 125'i (%23.9) serbest dalış ile, 97'si (%18.5) su altı hokeyi ile ve 105 tanesi (%20.1) zıpkınla balık avlama ile uğraşmakta oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 3.14: Sporcuların Çalıştığı Bireysel veya Takım Sportif Tablosu

	<i>N</i>	<i>%</i>
Takım	195	37.3
Bireysel	328	62.7
Toplam	523	100.0

Çalışmada yer alan sporculardan 195 tanesi (%37.3) takım sporlarıyla, 328 tanesi (% 62.7) ise bireysel sporlarla uğraşmakta olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.15: Sporcuların Uluslararası Turnuvalara Katılıp Katılmama Durumları

	<i>N</i>	%
Evet	237	45.3
Hayır	286	54.7
Toplam	523	100.0

Araştırma grubunda yer alan sporculardan 237 tanesi (%45.3) daha önce uluslar organizasyonlarda yer aldığı görülürken, 286 (%54.7) sporcunun geçmişte herhangi bir uluslararası turnuvaya katılmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.16: Sporcuların Milli Takıma Çağırılıp Çağırılmama Tablosu

	<i>N</i>	%
Evet	90	17.2
Hayır	433	82.8
Toplam	523	100.0

Tablo 3.16 incelendiğinde sporculardan 90 tanesi (%17.2) milli takıma çağırılmışken, 433 tanesi (%82.8) milli takıma çağırılmadığı tespit edilmiştir.

3.5. Sporcu Manova Bulguları

Tablo 3.17: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Antrenör-Sporcu İlişkisi MANOVA Tablosu

		<i>F</i>	<i>Hipotez sd</i>	<i>Hata sd</i>	<i>p</i>	η^2
Cinsiyet	Pillai's Trace	.65	3.00	511.00	.58	.00
	Wilks' Lambda	.65	3.00	511.00	.58	.00
	Hotelling's Trace	.65	3.00	511.00	.58	.00
	Roy's Largest Root	.65	3.00	511.00	.58	.00
Branş	Pillai's Trace	.51	12.00	1539.00	.91	.00
	Wilks' Lambda	.51	12.00	1352.27	.91	.00
	Hotelling's Trace	.51	12.00	1529.00	.91	.00
	Roy's Largest Root	1.34	4.00	513.00	.25	.01
Cinsiyet * Branş	Pillai's Trace	1.58	12.00	1539.00	.09	.01
	Wilks' Lambda	1.58	12.00	1352.27	.09	.01
	Hotelling's Trace	1.58	12.00	1529.00	.09	.01
	Roy's Largest Root	2.42	4.00	513.00	.05	.02

p=.05

Tablo 3.17 de sporcuların cinsiyet ve branş değişkenlerine göre antrenör-sporcu ilişkisi MANOVA bulguları gösterilmektedir. Bulgulara göre bağımsız değişkenler olan cinsiyet ve branş değişkenleri arasında anlamlı etkileşim tespit edilmemiştir ($F_{(12,1352,27)} = 1.58, p > .05$). Anlamlı etkileşim olmaması nedeniyle ana etkiler tablosu

kontrol edilmiştir. Ana etkiler tablosunda anlamlı fark tespiti için p anlamlılık değeri bağımsız değişken sayısı olan ikiye bölünmüştür ($p=.05/2=.025$).

Tablo 3.18: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Antrenör-Sporcu İlişkisi Ana Etkiler Tablosu

	<i>Bağımsız Değişken</i>	<i>sd</i>	<i>$\bar{X}^2$</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>η^2</i>
Cinsiyet	Yakınlık	1	2.33	.16	.69	.00
	Bağlılık	1	.07	.01	.94	.00
	Tamamlayıcılık	1	1.61	.09	.76	.00
Branş	Yakınlık	4	10.51	.72	.58	.01
	Bağlılık	4	14.43	1.24	.29	.01
	Tamamlayıcılık	4	14.14	.80	.53	.01
Cinsiyet * Branş	Yakınlık	4	24.54	1.69	.15	.01
	Bağlılık	4	20.44	1.76	.14	.01
	Tamamlayıcılık	4	31.88	1.80	.13	.01
Hata	Yakınlık	513	14.56			
	Bağlılık	513	11.61			
	Tamamlayıcılık	513	17.70			
Toplam	Yakınlık	523				
	Bağlılık	523				
	Tamamlayıcılık	523				

$p=.025$

Ana etkiler tablosu incelendiğinde sporcuların cinsiyet ve branş bağımsız değişkenleri açısından antrenör-sporcu ilişkisi üç alt boyutunda da anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>.025$).

3.6. Sporcuların Sporda Yetkinlik Envanteri Bulguları

Tablo 3.19: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Sporda Yetkinlik Envanteri MANOVA Tablosu

		<i>F</i>	<i>Hipotez sd</i>	<i>Hata sd</i>	<i>p</i>	<i>η^2</i>
Cinsiyet	Pillai's Trace	2.28	2.00	512.00	.10	.01
	Wilks' Lambda	2.28	2.00	512.00	.10	.01
	Hotelling's Trace	2.28	2.00	512.00	.10	.01
	Roy's Largest Root	2.28	2.00	512.00	.10	.01
Branş	Pillai's Trace	7.39	8.00	1026.00	.00	.05
	Wilks' Lambda	7.51	8.00	1024.00	.00	.06
	Hotelling's Trace	7.63	8.00	1022.00	.00	.06
	Roy's Largest Root	13.73	4.00	513.00	.00	.10
Cinsiyet * Branş	Pillai's Trace	1.06	8.00	1026.00	.39	.01
	Wilks' Lambda	1.06	8.00	1024.00	.39	.01
	Hotelling's Trace	1.06	8.00	1022.00	.39	.01
	Roy's Largest Root	1.47	4.00	513.00	.21	.01

$p=.05$

Sporcuların sporda yetkinlik envanteri değerlerine göre bağımsız değişkenler olan cinsiyet ve branş değişkenleri arasında anlamlı etkileşim tespit edilmemiştir ($F_{(8,1024)}=1.06$, $p>.05$). Anlamlı etkileşim olmaması nedeniyle ana etkiler tablosu kontrol edilmiştir. Ana etkiler tablosunda anlamlı fark tespiti için p anlamlılık değeri bağımsız değişken sayısı olan ikiye bölünmüştür ($p=.05/2=.025$).

Tablo 3.20: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Sporda Yetkinlik Envanteri Ana Etkiler Tablosu

	<i>Bağımsız Değişken</i>	<i>sd</i>	$\bar{X}^2$	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Cinsiyet	SYE Sporcu	1	.12	.02	.88	.00
	SYE Arkadaş	1	19.91	3.90	.05	.01
Branş	SYE Sporcu	4	69.33	13.72	.00	.10
	SYE Arkadaş	4	18.92	3.70	.01	.03
Cinsiyet * Branş	SYE Sporcu	4	6.07	1.20	.31	.01
	SYE Arkadaş	4	3.44	.67	.61	.01
Hata	SYE Sporcu	513	5.06			
	SYE Arkadaş	513	5.11			
Toplam	SYE Sporcu	523				
	SYE Arkadaş	523				

$p=.025$

Ana etkiler tablosu incelendiğinde branş değişkenine göre sporda yetkinlik envanteri sporcunun kendisi ($F_{(4,513)}=13.72$, $p<.05$) ve sporda yetkinlik envanteri arkadaşı ($F_{(4,513)}=3.70$, $p<.05$) bağımlı değişkenlerinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bonferonni takip testine göre su altı ragbisi ile ilgilenen sporcuların sporda yetkinlik envanteri kendisi değerleri diğer su altı sporu dallarıyla ilgilenen sporculardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sporda yetkinlik envanteri arkadaşı değerleri açısından ise su altı ragbisi sporcuları ile su altı hokeyi ve zıpkınla balık avı sporcularına göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Cinsiyet açısından incelendiğinde sporda yetkinlik envanteri kendisi ve arkadaşı açısından anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>.025$).

3.7. Sporcuların Sporda Güven Envanteri Bulguları

Tablo 3.21: Sporcuların Sporda Güven Envanteri ANOVA Bulguları Tablosu

	<i>sd</i>	$\bar{X}^2$	<i>F</i>	<i>p</i>
Branş	4	50.22	5.58	.00
Cinsiyet	1	9.49	1.06	.31
Branş * Cinsiyet	4	14.73	1.64	.16
Hata	513	9.00		
Toplam	523			

Tablo 3.21 de sporcuların sporda güven envanteri bulguları sunulmaktadır. Bulgulara göre branş değişkeni ile sporda güven envanteri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F_{(4,513)}=5.58, p<.05$). Bonferonni takip testi bulgularına göre su altı ragbisi ile ilgilenen sporcuların güven değerleri paletli yüzme ve serbest dalış sporcularının güven değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca su altı hokeyi ile ilgilenen sporcuların güven değerleri serbest dalış ile ilgilenen sporcuların güven değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde sporda güven açısından sporcularda anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($F_{(1,513)}=1.06, p>.05$).

3.8. Sporcuların Prososyal Ve Antisosyal Davranış Manova Bulguları

Tablo 3.22: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Prososyal ve Antisosyal Davranış MANOVA Tablosu

		<i>F</i>	<i>Hipotez sd</i>	<i>Hata sd</i>	<i>p</i>	η^2
Cinsiyet	Pillai's Trace	1.51	4.00	510.00	.20	.01
	Wilks' Lambda	1.51	4.00	510.00	.20	.01
	Hotelling's Trace	1.51	4.00	510.00	.20	.01
	Roy's Largest Root	1.51	4.00	510.00	.20	.01
Branş	Pillai's Trace	9.65	16.00	2052.00	.00	.07
	Wilks' Lambda	9.99	16.00	1558.71	.00	.07
	Hotelling's Trace	10.11	16.00	2034.00	.00	.07
	Roy's Largest Root	21.41	4.00	513.00	.00	.14
Cinsiyet * Branş	Pillai's Trace	1.86	16.00	2052.00	.02	.01
	Wilks' Lambda	1.86	16.00	1558.71	.02	.01
	Hotelling's Trace	1.86	16.00	2034.00	.02	.01
	Roy's Largest Root	4.57	4.00	513.00	.00	.03

$p=.05$

Katılımcıların prososyal ve antisosyal davranışları açısından cinsiyet ve branş bağımsız değişkenleri arasında anlamlı etkileşim tespit edilmiştir ($F_{(16, 1558,71)}=1.86, p<.05$). Etkileşim sonrasında ana etkilerin bireysel değerlendirmesi için ana etkiler tablosu incelenmiştir. Ana etki incelemesinde p anlamlılık değeri bağımsız değişken sayısına bölünmüştür ($p=.05/2=.025$).

Tablo 3.23: Sporcuların Cinsiyet ve Branş Değişkenlerine göre Prososyal ve Antisosyal Davranış Ana Etkiler Tablosu

	<i>Bağımsız Değişken</i>	<i>sd</i>	$\bar{X}^2$	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Cinsiyet	Takım Arkadaşına Prososyal Davranış	1	3.11	.47	.49	.00
	Rakibe Prososyal Davranış	1	6.87	.92	.34	.00
	Takım Arkadaşına Antisosyal Davranış	1	66.84	4.07	.04	.01
	Rakibe Antisosyal Davranış	1	51.91	1.20	.27	.00
Branş	Takım Arkadaşına Prososyal Davranış	4	22.99	3.48	.01	.03
	Rakibe Prososyal Davranış	4	61.30	8.23	.00	.06
	Takım Arkadaşına Antisosyal Davranış	4	269.63	16.41	.00	.11
	Rakibe Antisosyal Davranış	4	437.82	10.12	.00	.07
Cinsiyet Branş	Takım Arkadaşına Prososyal Davranış	4	10.36	1.57	.18	.01
	Rakibe Prososyal Davranış	4	9.83	1.32	.26	.01
	Takım Arkadaşına Antisosyal Davranış	4	39.66	2.41	.05	.02
	Rakibe Antisosyal Davranış	4	36.54	.85	.50	.01
Hata	Takım Arkadaşına Prososyal Davranış	513	6.61			
	Rakibe Prososyal Davranış	513	7.45			
	Takım Arkadaşına Antisosyal Davranış	513	16.43			
	Rakibe Antisosyal Davranış	513	43.26			
Toplam	Takım Arkadaşına Prososyal Davranış	523				
	Rakibe Prososyal Davranış	523				
	Takım Arkadaşına Antisosyal Davranış	523				
	Rakibe Antisosyal Davranış	523				

Katılımcı sporcuların branş değişkeni ile prososyal ve antisosyal davranış alt boyutları olan takım arkadaşına prososyal davranış ($F_{(4,513)}=3.48$, $p<.05$), rakibe prososyal davranış ($F_{(4,513)}=8.23$, $p<.05$), takım arkadaşına antisosyal davranış ($F_{(4,513)}=16.41$, $p<.05$) ve rakibe antisosyal davranış ($F_{(4,513)}=10.12$, $p<.05$) arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Bonferonni takip testine göre zıpkınla balık avı sporcularının takım arkadaşına prososyal davranış düzeyleri su altı ragbisi sporcularından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Zıpkınla balık avı sporcularının rakibe prososyal davranış düzeyleri, su altı ragbisi ve serbest dalış sporcularının prososyal davranışlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Takım arkadaşına antisosyal davranış alt boyutunda ise su altı ragbisi sporcularının düzeyleri paletli yüzme ve serbest dalış sporcularından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca zıpkınla balık avı sporcularının düzeyi serbest dalış düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Rakibe antisosyal davranışlar alt boyutunda ise zıpkınla balık avı sporcularının düzeyleri su altı ragbisi, paletli yüzme ve serbest dalış sporcularından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

4.1. Tartışma

Sualtı sporlarına katılan sporcuların ve antrenörlerin spordaki amaç ve deneyimlerini incelediğimiz çalışmamızda, antrenörlerin cinsiyet ve branş değişkenlerine göre antrenör-sporcu ilişkisi incelenmiş olup cinsiyet ve branş değişkenleri arasında anlamlı etkileşim tespit edilmemiştir. Anlamlı etkileşim olmaması nedeniyle ana etkiler tablosu incelenmiştir. Ana etkiler tablosunda anlamlı fark tespiti için p anlamlılık değeri bağımsız değişken sayısına bölünmüştür. Ana etkiler tablosu incelendiğinde antrenörlerin cinsiyet ve branş bağımsız değişkenleri açısından antrenör-sporcu ilişkisi üç alt boyutunda da anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir. İlgili literatür incelendiğinde su altı antrenörlerine yönelik yapılan çalışmalara rastlanmamıştır. Selağzı ve Çepikurt (2015) tarafından antrenörlerin ve sporcu iletişim düzeylerinin incelendiği çalışmada, katılımcıların cinsiyet değişkenine göre antrenör-sporcu ilişkisi envanteri alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Varol ve Türkmen (2021) tarafından yapılan çalışmada, cinsiyet değişkenine göre katılımcıların antrenör-sporcu ilişkisinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığını belirtmektedir.

Antrenörlerin sporda yetkinlik envanteri değerleri tablosu incelendiğinde cinsiyet ve branş değişkenleri açısından anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bonferonni takip testi bulgularına göre kadınların sporda yetkinlik envanteri değerleri erkeklerin sporda yetkinlik envanteri değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Branş değişkeni açısından anlamlı farkın nereden kaynaklandığı incelendiğinde su altı ragbisi ile ilgilenen antrenörlerin sporda yetkinlik envanteri değerleri zıpkınla balık avı ile ilgilenen antrenörlerin sporda yetkinlik envanteri değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. İlgili literatür incelendiğinde su altı antrenörlerine yönelik yapılan çalışmalara rastlanmamıştır. Özsarı ve Altın (2021) tarafından bireysel ve takım sporları antrenörlerinin öz yeterlik ve stresle başa çıkmanın incelendiği çalışmada, bireysel spor antrenörlerine ait öz yeterlik ortalama değerlerinin, takım sporu antrenörlerine göre anlamlı bir şekilde daha pozitif yönde olduğu belirtilmektedir. Aynı çalışmada, antrenörlerin cinsiyetlerine göre öz-yeterlik değerlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunmadığı vurgulanmaktadır. Khosla (2001) tarafından yapılan çalışmada cinsiyet değişkenine bağlı olarak antrenörlerin sporda yetkinlik düzeylerinin farklılaşmadığı vurgulanmaktadır. Naveed (2021) tarafından yapılan çalışmada, cinsiyetin öz yeterliliğin bir yordayısı olduğu ifade edilmektedir. Koçak (2019) tarafından voleybol

hakemleriyle yapılan çalışmada, erkek antrenörlerin öz yeterlik düzeylerinin, kadınlara antrenörlere göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Çalışmalardaki farklılıkların bireysel, kültürel ve eğitim düzeyinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sporcuların cinsiyet ve branş değişkenlerine göre antrenör-sporcu ilişkisi bulgulara göre bağımsız değişkenler olan cinsiyet ve branş değişkenleri arasında anlamlı etkileşim tespit edilmemiştir. Anlamlı etkileşim olmaması nedeniyle ana etkiler tablosu kontrol edilmiştir. Ana etkiler tablosunda anlamlı fark tespiti için p anlamlılık değeri bağımsız değişken sayısı olan ikiye bölünmüştür. Ana etkiler tablosu incelendiğinde sporcuların cinsiyet ve branş bağımsız değişkenleri açısından antrenör-sporcu ilişkisi üç alt boyutunda da anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir. İlgili literatür incelendiğinde su altı sporcularına yönelik yapılan çalışmalara rastlanmamıştır. Karademir ve Yüksek (2022) tarafından antrenör yakınlığının sporcunun algılanan psikomotor öğrenmeye etkisinin incelendiği çalışmada, antrenörlerin yakınlık ölçeği puanlarının cinsiyet ve branş değişkenine göre farklılık göstermediği belirtilmektedir. Tolukan ve Akyel (2019) tarafından futbolda antrenör-sporcu ilişkisinin incelendiği çalışmada, katılımcıların aynı antrenörle çalışma süresi açısından, antrenör sporcu ilişkisi geneli ve alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmediği vurgulanmaktadır. Cairney vd., (2018) sporcular ve antrenörleri arasındaki pozitif ilişki ve uyumun, olumlu sosyal davranışlara pozitif etkisi olduğunu belirtmektedir. Rutten vd., (2007) tarafından yapılan çalışmada, antrenör sporcu ilişkisi kalitesi yüksek olan sporcularda anti-sosyal davranışların seyrek, olumlu sosyal davranışların ise daha sık görüldüğü vurgulanmaktadır.

Sporcuların sporda yetkinlik envanteri değerlerine göre bağımsız değişkenler olan cinsiyet ve branş değişkenleri arasında anlamlı etkileşim tespit edilmemiştir. Anlamlı etkileşim olmaması nedeniyle ana etkiler tablosu kontrol edilmiştir. Ana etkiler tablosunda anlamlı fark tespiti için p anlamlılık değeri bağımsız değişken sayısı olan ikiye bölünmüştür. Ana etkiler tablosu incelendiğinde branş değişkenine göre sporda yetkinlik envanteri sporcunun kendisi ve sporda yetkinlik envanteri arkadaşı bağımlı değişkenlerinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bonferonni takip testine göre su altı ragbisi ile ilgilenen sporcuların sporda yetkinlik envanteri kendisi değerleri diğer su altı sporu dallarıyla ilgilenen sporculardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sporda yetkinlik envanteri arkadaşı değerleri açısından ise su altı ragbisi sporcuları ile su altı hokeyi ve zıpkınla balık avı sporcularına göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Cinsiyet açısından incelendiğinde sporda yetkinlik envanteri kendisi ve arkadaşı açısından anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. İlgili literatür incelendiğinde su altı sporcularına yönelik yapılan çalışmalara rastlanmamıştır. Öztürk ve Şahin

Koparan (2007) tarafından spor yapan ve yapman bireylerle yapılan çalışmada, cinsiyet değişkenine göre bireysel ve takım sporu, spor yapmayan katılımcıların sosyal yetkinlikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığın takım sporu yapan katılımcıları lehine olduğu vurgulanmaktadır. Story vd., (2001) tarafından yapılan çalışmada, cinsiyet değişkenine göre yetkinliğin farklılaşmadığı vurgulanmaktadır. Bedir ve Önal (2023) tarafından yapılan çalışmada cinsiyet değişkeni ile yetkinlik arasında anlamlı bir farklılığın olduğu vurgulanmaktadır. Aynı çalışmada erkek sporcuların kadın sporculara göre daha düşük sosyal yetkinliğe sahip olduğu bildirilmektedir. Literatürde benzer sonuçlar veren çalışmada mevcuttur (Bedard, vd., 2020; Dykens, vd., 1996; Kuter, vd., 2005).

Sporcuların sporda güven envanteri bulguları incelendiğinde branş değişkeni ile sporda güven envanteri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bonferonni takip testi bulgularına göre su altı ragbisi ile ilgilenen sporcuların güven değerleri paletli yüzme ve serbest dalış sporcularının güven değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca su altı hokeyi ile ilgilenen sporcuların güven değerleri serbest dalış ile ilgilenen sporcuların güven değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde sporda güven açısından sporcularda anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. İlgili literatür incelendiğinde su altı sporcularına yönelik yapılan çalışmalara rastlanmamıştır. Karabacak, Kangalgil ve Kaya (2021) tarafından halk oyunlarının öğrencilerin güven düzeyleri üzerin etkisinin incelendiği çalışmada, halk oyunları eğitiminin özgüven gelişimine olumlu etkisi yaptığı, halk oyunları eğitimi alan öğrencilerin özgüven puanları bu eğitime katılmamış öğrencilerden daha yüksek çıkmış ve gruplar arası farklılık önemli bulunmuştur. Saeed (2018) tarafından Irak'ta eğitim gören 10-12 yaş aralığında spor yapan ve yapmayan kız öğrencilerin güven düzeylerinin incelendiği çalışmada, spor yapan katılımcıların güven düzeylerinin spor yapmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Savaş ve Yazıcı (2019) tarafından okul sporlarına katılan öğrencilerin sportif güven düzeylerinin incelendiği çalışmada, spor yılı değişkenine göre sportif sürekli güven arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu belirtmektedir. Aynı çalışmada 9 yıl ve üzeri spor yapan katılımcıların kendine güven puanlarının 1-2 ve 3-4 yıl spor yapan katılımcılara göre daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Literatürde benzer sonuçlar elde eden çalışmalar mevcuttur (Çetinkaya, 2015; Işık, 2018).

Katılımcıların prososyal ve antisosyal davranışları açısından cinsiyet ve branş bağımsız değişkenleri arasında anlamlı etkileşim tespit edilmiştir. Etkileşim sonrasında ana etkilerin bireysel değerlendirmesi için ana etkiler tablosu incelenmiştir. Ana etki incelemesinde p anlamlılık değeri bağımsız değişken

sayısına bölünmüştür. Katılımcı sporcuların branş değişkeni ile prososyal ve antisosyal davranış alt boyutları olan takım arkadaşına prososyal davranış, rakibe prososyal davranış, takım arkadaşına antisosyal davranış ve rakibe antisosyal davranış arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Bonferonni takip testine göre zıpkınla balık avı sporcularının takım arkadaşına prososyal davranış düzeyleri su altı ragbisi sporcularından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Zıpkınla balık avı sporcularının rakibe prososyal davranış düzeyleri, su altı ragbisi ve serbest dalış sporcularının prososyal davranışlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Takım arkadaşına antisosyal davranış alt boyutunda ise su altı ragbisi sporcularının düzeyleri paletli yüzme ve serbest dalış sporcularından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca zıpkınla balık avı sporcularının düzeyi serbest dalış düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Rakibe antisosyal davranışlar alt boyutunda ise zıpkınla balık avı sporcularının düzeyleri su altı ragbisi, paletli yüzme ve serbest dalış sporcularından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında su altı sporcularına yönelik çalışmaların yer almadığı görülmüştür. Bununla birlikte araştırmada ele alınan parametrelerin ayrı ayrı farklı branşlar bağlamında ele alındığı tespit edilmiştir. Görgülü ve arkadaşları (2018) yaptıkları araştırmada sporcularda prososyal ve antisosyal davranışlar ile sporcu kimliğinin çeşitli değişkenlere göre incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, sporcu kimliği ile takım arkadaşlarına karşı prososyal davranış arasında ve sporcu kimliği ile spor yapma yılı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca, erkek sporcuların kadın sporculardan daha güçlü bir sporcu kimliğine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, elde edilen bulgular, antrenör ve eğitimcilerin sporcuların ahlaki antisosyal davranışlarını ele alırken bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmalarını vurgulayarak, spor ortamlarında daha etkili bir yönetim ve eğitim stratejisi oluşturmalarına katkı sağlamaktadır. Alemdağ (2018) araştırmasında futbolcuların prososyal ve antisosyal davranışlarını incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, genç futbolcuların prososyal davranışlarının belirgin şekilde yüksek, antisosyal davranışlarının ise düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu dikkat çekici bulguyla birlikte, futbol oynama süresinin artmasıyla birlikte genç futbolcuların prososyal davranış eğiliminde artış, antisosyal davranış eğiliminde ise azalış gözlemlenmiştir ($p<0,05$). Bu sonuçlar, futbolun gençler arasında yaygın bir şekilde eğlence, heyecan ve fair play prensipleri çerçevesinde bir görsel şölen olarak benimsendiğini göstermektedir. Bu durum, futbol altyapılarının genç sporcular arasında olumlu sosyal etkileşimleri teşvik etme ve sporcular arasında olumlu değerleri güçlendirme konusundaki başarısını yansıtmaktadır. Balçikanlı ve Yıldiran (2018) salon hokeycilerinin empatik beceri düzeyleri ile takım arkadaşlarına ve rakiplerine

yönelik prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. İnceleme sonucunda kadın sporcuların, erkeklere kıyasla daha empatik olduğu, prososyal davranışlarda cinsiyet açısından bir fark bulunmadığı ve empatik beceriler ile sporda takım arkadaşlarına ve rakiplere yönelik prososyal davranışlar arasında bir ilişki olduğu yönündedir. Sonuç olarak, sporcularda empatik düşünce, fantezi ve perspektif alma gibi empatik becerilerin, sporda takım arkadaşlarına ve rakiplere yönelik prososyal davranışları artırdığı ve desteklediği söylenebilir. Hodge ve Lonsdale (2011) öz belirleme teorisi (self-determination theory) çerçevesinde özyeterlik destekleyici ve kontrol edici koçluk tarzları gibi bağlamsal faktörler ile özerk ve kontrol edilen motivasyon gibi bireysel faktörler arasındaki ilişkileri değerlendirmek ve bu ilişkilerin spor alanındaki prososyal ve antisosyal davranışlarla bağlantısını incelemişlerdir. Bulgular, özerk motivasyonun, takım arkadaşlarına yönelik prososyal davranış ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, kontrol edilen motivasyonun, takım arkadaşlarına ve rakiplere karşı antisosyal davranışlarla ilişkili olduğu, bu ilişkilerin ise ahlaki uzaklaşma aracılığıyla gerçekleştiği görülmüştür. Danioni ve Barni (2016) tarafından yapılan çalışma, genç sporcuların kişisel değerlerini spor bağlamında incelemekte ve bu değerler ile genç oyuncuların takım arkadaşlarına ve rakiplerine yönelik prososyal ve antisosyal davranışları arasındaki bağlantıyı değerlendirmektedir. Bulgular, genç oyuncuların özgecil değerlere en fazla önem atfettiğini, özsaygı değerlerine ise en az önem verdiğini göstermiştir. Değerler, gençlerin prososyal ve daha büyük ölçüde antisosyal davranışlarıyla anlamlı bir şekilde ilişkilidir. Özellikle, antisosyal davranışlar, özsaygı ve değişime açıklık değerleri ile pozitif bir şekilde ilişkilidir, ancak özgecil ve koruyucu değerler tarafından olumsuz etkilenir.

4.2. Sonuç

Gerçekleştirilen araştırmada su altı sporcularının sporda yetkinlik, sporda kendine güven ve sporda prososyal ve antisosyal davranış düzeyleri incelenmiştir. Ayrıca antrenörlerin, sporcuları ile ilgili sporda yetkinlik envanteri bulguları değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre çeşitli demografik değişkenlerin söz konusu parametreler üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu görülmüştür. Antrenörlerin cinsiyet ve branş değişkenlerine göre anlamlı etkileşim tespit edilmemiştir. Ana etkiler tablosunda anlamlı fark tespiti için p anlamlılık değeri bağımsız değişken sayısına bölünmüştür. Antrenörlerin sporda yetkinlik envanteri değerleri tablosu incelendiğinde cinsiyet ve branş değişkenleri açısından anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bonferonni takip testi bulgularına göre kadınların sporda yetkinlik envanteri değerleri erkeklerin sporda yetkinlik envanteri değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Branş

değişkeni açısından anlamlı farkın nereden kaynaklandığı incelendiğinde su altı ragbisi ile ilgilenen antrenörlerin sporda yetkinlik envanteri değerleri zıpkınla balık avı ile ilgilenen antrenörlerin sporda yetkinlik envanteri değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Sporcuların cinsiyet ve branş değişkenlerine göre anlamlı etkileşim tespit edilmemiştir. Sporcuların sporda yetkinlik envanteri değerlerine göre bağımsız değişkenler olan cinsiyet ve branş değişkenleri arasında anlamlı etkileşim tespit edilmemiştir. Ana etkiler tablosu incelendiğinde branş değişkenine göre sporda yetkinlik envanteri sporcunun kendisi ve sporda yetkinlik envanteri arkadaşı bağımlı değişkenlerinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bonferonni takip testine göre su altı ragbisi ile ilgilenen sporcuların sporda yetkinlik envanteri kendisi değerleri diğer su altı sporu dallarıyla ilgilenen sporculardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sporda yetkinlik envanteri arkadaşı değerleri açısından ise su altı ragbisi sporcuları ile su altı hokeyi ve zıpkınla balık avı sporcularına göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Sporcuların sporda güven envanteri bulguları branş değişkeni ile sporda güven envanteri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Bonferonni takip testi bulgularına göre su altı ragbisi ile ilgilenen sporcuların güven değerleri paletli yüzme ve serbest dalış sporcularının güven değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca su altı hokeyi ile ilgilenen sporcuların güven değerleri serbest dalış ile ilgilenen sporcuların güven değerlerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların prososyal ve antisosyal davranışları açısından cinsiyet ve branş bağımsız değişkenleri arasında anlamlı etkileşim tespit edilmiştir. Katılımcı sporcuların branş değişkeni ile prososyal ve antisosyal davranış alt boyutları olan takım arkadaşına prososyal davranış, rakibe prososyal davranış, takım arkadaşına antisosyal davranış ve rakibe antisosyal davranış arasında anlamlı farklılık belirlenmiştir. Bonferonni takip testine göre zıpkınla balık avı sporcularının takım arkadaşına prososyal davranış düzeyleri su altı ragbisi sporcularından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Zıpkınla balık avı sporcularının rakibe prososyal davranış düzeyleri, su altı ragbisi ve serbest dalış sporcularının prososyal davranışlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Takım arkadaşına antisosyal davranış alt boyutunda ise su altı ragbisi sporcularının düzeyleri paletli yüzme ve serbest dalış sporcularından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca zıpkınla balık avı sporcularının düzeyi serbest dalış düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Rakibe antisosyal davranışlar alt boyutunda ise zıpkınla balık avı sporcularının düzeyleri su altı ragbisi, paletli yüzme ve serbest dalış sporcularından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

4.3. Öneriler

Yapılan araştırma sonucunda aşağıda yer alan önerilerde bulunmaktadır:

- Sporda yetkinlik envanteri ve kendine güven envanteri ölçümleri, sporcunun mental durumu ve özgüvenini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, sporcunun psikolojik hazırlığını artırmaya yönelik programlar ile mentoring programları geliştirilebilir. Bu programlar, sporcuların bireysel güçlükleriyle başa çıkma becerilerini geliştirmeyi amaçlamalıdır.
- Sporcunun bireysel özelliklerini dikkate alan ve kişiselleştirilmiş antrenman programları geliştirilebilir.
- Sporcuların bireyselleştirilmiş programlar ile geliştirilmesine yönelik olarak antrenörler için de eğitim programları hazırlanmalıdır.
- Takım dinamiklerini güçlendirmeye yönelik ekip içi iletişim stratejileri oluşturulabilir. Bu tür programlar, takım içindeki etkileşimi artırabilir ve sporcular arasındaki iş birliğini teşvik edebilir.

KAYNAKÇA

- Acott, C. (1999). A brief history of diving and decompression illness. *SPUMS Journal*, 29(98-109), 31.
- Alemdağ, S. (2018). Genç futbolcuların prososyal ve antisosyal davranışlarının incelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 102-109.
- Altıntaş, A., Kazak, Z. Ç., & Aşçı, F. H. (2012). Antrenör-sporcu ilişkisinin değerlendirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), 119-128.
- Angold, A., Messer, S.C., Stangl, D., Farmer, E.M., Costello, E.J. & Burns, B.J. (1998). Perceived parental burden and service use for child and adolescent psychiatric disorders. *American Journal of Public Health*, 88(1), 75-80.
- Aromäki, A.S., Lindman, R.E. & Eriksson, C.P. (1999). Testosterone, aggressiveness, and antisocial personality. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 25(2), 113-123.
- Ateş, O. (2008). *Elit su altı ragbi oyuncularının fiziksel- fizyolojik profillerinin incelenmesi ve spora özgü testler ile klasik laboratuvar testlerinin ilişkilendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ates, O., Cavas, L., Sagiroglu, I., Gencoglu, C., & Bediz, C. S. (2017). Evaluation of physical and physiological parameters of the elite underwater rugby players. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 3940-3950.
- Bakker, F. C., Whiting, H. T. A., & van der Brug, H. (1990). *Sport psychology: Concepts and applications* (1st ed.). UK: John Wiley & Sons.
- Başar, O. (2014). *Türkiye’de sualtı hokeyi oynayan sporcuların spora katılım motivasyonlarının belirlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayraktar, B., Kurtoğlu M. (2009). Sporda performans, etkili faktörler, değerlendirilmesi ve artırılması. *Klinik Gelişim*, 22(1), 16-24.
- Bedard, C., Hanna, S., & Cairney, J. (2020). A longitudinal study of sport participation and perceived social competence in youth. *Journal of Adolescent Health*, 66(3), 352-359.
- Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Berk, L. (2013). *Çocuk gelişimi* (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Bird, H.R., Canino, G.J., Davies, M., Zhang, H., Ramirez, R. & Lahey, B.B. (2001). Prevalence and correlates of antisocial behaviors among three ethnic groups. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 29(6), 465-478.

- Blazei, R. W., Iacono, W. G., & McGue, M. (2008). Father-child transmission of antisocial behavior: The moderating role of father's presence in the home. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 47(4), 406-415.
- Brown, D. R., & Blanton, C. J. (2002). Physical activity, sports participation, and suicidal behavior among college students. *Medicine and science in sports and exercise*, 34(7), 1087-1096.
- Budak, G. (2008). *Yetkinliğe dayalı insan kaynakları yönetimi* (1.Baskı). İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi.
- Cairney, J., Clark, H. J., Kwan, M. Y., Bruner, M., & Tamminen, K. (2018). Measuring sport experiences in children and youth to better understand the impact of sport on health and positive youth development: Designing a brief measure for population health surveys. *BMC public health*, 18(1), 1-9.
- Certel, Z., Alkış, A., & Gürpınar, B. (2018). Antrenörlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeylerinin antrenör ve sporcu gözüyle değerlendirilmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 8(2), 223-231.
- Clarke, R.M. (2011). *Antisocial behavior: causes, correlations and treatments* (1st ed.). New York: Nova Science Publishers.
- Coie, J. D., & Dodge, K. A. (1998). Aggression and antisocial behavior. In W. Damon & N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (5th ed.). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Côté, J., & Gilbert, W. (2009). An integrative definition of coaching effectiveness and expertise. *International journal of sports science & coaching*, 4(3), 307-323.
- Çetin, B.B. & Samur, A.Ö. (2018). 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile anne- babalarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-17.
- Çetinkaya, M. (2009). Yöneticilerin yönetsel yetkinlik algılamalarına ilişkin bir araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 219-239.
- Çetinkaya, T. (2015). *Takım sporlarında sporcu kimliği ve sürekli sportif kendine güven ilişkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Danioni, F., & Barni, D. (2019). The relations between adolescents' personal values and prosocial and antisocial behaviours in team sports. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 17(5), 459-476.

- Dawson, K. (2006). Enslaved swimmers and divers in the Atlantic world. *The Journal of American History*, 92(4), 1327-1355.
- DeGorordo, A., Vallejo-Manzur, F., Chanin, K., & Varon, J. (2003). Diving emergencies. *Resuscitation*, 59(2), 171-180.
- Dovidio, J. F. (1984). Helping behavior and altruism: An empirical and conceptual overview. *Advances in Experimental Social Psychology*, 17(1), 361-427.
- Dykens, E. M., & Cohen, D. J. (1996). Effects of Special Olympics International on social competence in persons with mental retardation. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 35(2), 223- 229.
- Eggum, N. D., Eisenberg, N., Kao, K., Spinrad, T. L., Bolnick, R., Hofer, C., ... & Fabricius, W. V. (2011). Emotion understanding, theory of mind, and prosocial orientation: Relations over time in early childhood. *The journal of positive psychology*, 6(1), 4-16.
- Eisenberg, N., et al. (2015). *Prosocial development. Handbook of Child Psychology and Developmental Science* (7 th ed.). New York: Wiley.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Karbon, M., Murphy, B.C., Wosinski, M., Polazzi, L. & Juhnke, C. (1996). The relations of children's dispositional prosocial behavior to emotionality, regulation, and social functioning. *Child Development*, 67(3), 974-992.
- Farrington, D. P. (2002). Multiple risk factors for multiple problem violent boys. *Nato Science Series Sub Series I Life and Behavioural Sciences*, 324(1), 23-34.
- Feehan, M., Mcgee, R., & Williams, S. M. (1993). Mental health disorders from age 15 to age 18 years. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 32(6), 1118-1126.
- Fetchenhauer, D., et al. (2006). *Solidarity and prosocial behavior: An integration of sociological and psychological perspectives* (1 st ed.). USA: Springer Science & Business Media.
- Frick, P. J. (2012). *Conduct disorders and severe antisocial behavior* (1 st ed.). USA: Springer Science & Business Media.
- Frick, P. J., Lahey, B. B., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., Christ, M. A. G., & Hanson, K. (1992). Familial risk factors to oppositional defiant disorder and conduct disorder: parental psychopathology and maternal parenting. *Journal of consulting and clinical psychology*, 60(1), 49.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB). (2012, 14 Şubat). *Federasyonlara göre sporcu sayıları*. Erişim Adresi: <https://gsb.gov.tr/>
- Glassman, W. E. & Hadad, M. (2018). *Psikolojide yaklaşımlar* (H., Kaynak, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları.

- Goldstein, A.P. & Michaels, G.Y. (1985). *Empathy: Development, training, and consequences* (1 st ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Goleman, D. (2003). *What makes a leader. Organizational Influence Processes* (2 nd ed.). New York: Armonk.
- Görgülü, R., Adiloğulları, G. E., Tosun, Ö. M., & Adiloğulları, İ. (2018). Prososyal ve antisosyal davranış ile sporcu kimliğinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 147-161.
- Guillemin, C., Provençal, N., Suderman, M., Côté, S. M., Vitaro, F., Hallett, M. & Szyf, M. (2014). DNA methylation signature of childhood chronic physical aggression in T cells of both men and women. *PloS one*, (1), 1-16.
- Gupta, L., Morgan, K. & Gilchrist, S. (2017). Does elite sport degrade sleep quality? A systematic review. *Sports Medicine*, 47(7), 1317-1333.
- Günay, E. (2007). *Düzenli yapılan yüzme antrenmanlarının çocukların fiziksel ve fizyolojik parametreleri üzerine etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güzel, P., Onağ, Z. G., & Özbey, S. (2013). Futbol antrenörlerinin görüşlerine göre, takım başarısını etkileyen faktörler: Nitel bir araştırma. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(2), 125-145.
- Hastings, P.D., et al. (2007). The socialization of prosocial development. *Handbook of socialization: Theory and research* (2 nd ed.). New York: Guilford Press,
- Herndon, R. W., & Iacono, W. G. (2005). Psychiatric disorder in the children of antisocial parents. *Psychological medicine*, 35(12), 1815-1824.
- Herpertz, S. C., Huebner, T., Marx, I., Vloet, T. D., Fink, G. R., Stoecker, T., ... & Herpertz-Dahlmann, B. (2008). Emotional processing in male adolescents with childhood-onset conduct disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(7), 781-791.
- Hodge, K., & Lonsdale, C. (2011). Prosocial and antisocial behavior in sport: the role of coaching style, autonomous vs. controlled motivation, and moral disengagement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 33(4), 527-547.
- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta ilişkiler: ana baba, kardeş ve arkadaşlar* (1.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Işık, U. (2018). Amatör ve profesyonel sporcu lisanlarına sahip futbolcuların sportif kendine güven düzeyleri ile sporcu kimlikleri arasındaki ilişki. *Spor Eğitim Dergisi*, 2(3), 26-35.
- İnal, A.N. (2009). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimi* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- İnallı, Ç. (2019). *Su sporlarıyla uğraşan sporcuların beş faktör kişilik yapıları ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- İnce, M.L., & Hünük, D. (2010) Experienced physical education teachers' use and perceptions of teaching styles during the educational reform period. *Education and Science*, 35(157), 128-139.
- Jowett, S., & Ntoumanis, N. (2004). The coach–athlete relationship questionnaire (CART-Q): Development and initial validation. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 14(4), 245-257.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, aile ve insan gelişimi* (3. Baskı). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kahraman-Bayrak, B., Aşiret, G. D., Devrez, N., Özdemir, L., & Akdemir, N. (2012). Dalış sporu ve dalışlarda yaşanan sağlık sorunlarının önlenmesinde hemşirenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 19(1), 73-81.
- Kajtna, T., & Barić, R. (2009). Psychological characteristics of coaches of successful and less successful athletes in team and individual sports. *Review of psychology*, 16(1), 47-56.
- Karabacak, E., Kangalgil, M., & Kaya, M. (2021). Halk oyunları eğitiminin 9-16 yaş grubu öğrencilerin özgüven düzeyleri üzerine etkisinin incelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 12-22.
- Karademir, İ., & Yüksek, S. (2022). Antrenör yakınlığının sporcunun algılanan psikomotor öğrenme düzeyine etkisi. *Kafkas Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 37-47.
- Karakullukçu, Ö. F. (2018). *Spor yöneticilerinin öz yeterlilik inancı ve öz liderlik inançları ile yönetsel yetkinlik düzeyleri arasındaki ilişkilerde kariyer tatmininin aracılık rolü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Khosla, M. (2001). Gender differences in coping with stress. *Journal of Research And Applications in Clinical Psychology*, 4(1), 63-72.
- Kılıç, K. & İnce, M. L. (2017). Revize edilmiş yarışma durumluk kaygı envanterinin kendine güven alt ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(4), 135-142.
- Kılıç, K. & İnce, M. L. (2018). Türkçe'ye uyarlanmış sporda yetkinlik envanterinin güvenilirliğinin incelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 28(4), 167-175.
- Kindwall, E. P. (2004). *A short history of diving and diving medicine*. In Bove and Davis' diving medicine (4 th ed.). USA: Philadelphia, Saunders.

- Koçak, Ç. V. (2019). Voleybol hakemlerinin hakem öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 33-40.
- Krebs, D. (1982). *Altruism-A rational approach in the development of prosocial behavior* (1 st ed.). New York: Academic Press.
- Kuter, F. Ö., Şahin, Ş. K., Özkaya, G., & Efe, M. (2005). Yaz spor çalışmalarının 9-13 yaş grubu bireylerin sosyal yetkinlik beklentisine etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(2), 25-34.
- Lacourse, E., Boivin, M., Brendgen, M., Petitclerc, A., Girard, A., Vitaro, F., ... & Tremblay, R. E. (2014). A longitudinal twin study of physical aggression during early childhood: evidence for a developmentally dynamic genome. *Psychological medicine*, 44(12), 2617-2627.
- Lacy AC. (2011). *Measurement & evaluation in physical education and exercise science* (6 th ed.). Boston, MA: Benjamin Cummings.
- Lindenberg, S. (2006). *Prosocial behavior, solidarity, and framing processes*. In *Solidarity and prosocial behavior* (1 st ed.). Boston, M.A: Springer.
- Loeber, R., & Schmaling, K. B. (1985). Empirical evidence for overt and covert patterns of antisocial conduct problems: A metaanalysis. *Journal of abnormal child psychology*, 13, 337-353.
- Mardia, K. V. (1970). Measures of multivariate skewness and kurtosis with applications. *Biometrika*, 57(3), 519-530.
- Martens R. (2012). *Successful coaching* (4 th ed.). USA: Human Kinetics, Champaign, IL.
- McCrystal, P., Higgins, K., & Percy, A. (2006). Brief Report: School exclusion drug use and delinquency in adolescence. *Journal of adolescence*, 29(5), 829-836.
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları* (Z. Gültekin, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Moffitt, T.E. (1990). Juvenile delinquency and attention deficit disorder: Boys' developmental trajectories from age 3 to age 15. *Child development*, 1(3), 893-910.
- Muth, C. M., Ehrmann, U. & Radermacher, P. (2005). Physiological and clinical aspects of apnea diving. *Clinical Chest Medicine*, 26(3), 381 – 394.
- Müniroğlu, S. (2023). *Antrenörlük mesleğine giriş* (1.Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri.
- Naveed, M. A. (2021). Information literacy self-efficacy of scientists. *Information Research*, 26(1), 26.

- Nelson, L.J. & Cushion, C.J. (2006). Reflection in coach education: the case of the national governing body coaching certificate. *The Sport Psychologist*, 20(2), 174-183.
- ODTÜ Spor Kulübü. (2011). *Serbest Dalış* (1.Baskı). Ankara: ODTÜ SAS-Su Altı Sporları Yayınları.
- Özmenler, K.N. (1995). *Antisosyal kişilik bozukluğunda suç örüntüsüne göre psikososyal özelliklerin incelenmesi* (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Genelkurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Ankara.
- Pelizzari, U., & Tovaglieri, S. (2004). *Manual of Freediving: Underwater on a single breath* (1 st ed.). USA: Idelson-Gnoch Limited Publishers.
- Peron, D. & Elsner, V. R. (2020). The influence of sex on pre-competition anxiety in wheelchair athletes. *Comparative Exercise Physiology*, 16(2), 147-151.
- Profesyonel sualtı adamları yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik. (2012, 9 Eylül). T.C. Resmî Gazete (Sayı 26788).
- Ratajczak, J., Wieczorek, M., & Rutkowski, G. (2023). Analysis of Recreational Diving Training According to the CMAS International Diving Confederations, SSI Diving School System and American NAUI and PADI Associations. *Scientific Journal of Gdynia Maritime University*, (125), 40-53.
- Richard, M., Christina, M. F., Deborah, L. S., Rubio, N., & Kennon, M. S. (1997). Intrinsic motivation and exercise adherence. *Int J Sport Psychol*, 28(4), 335-354.
- Robinson, S. L., & Bennett, R. J. (1995). A typology of deviant workplace behaviors: A multidimensional scaling study. *Academy of Management Journal*, 38(2), 555-572.
- Robinson, K., & Byers, M. (2005). Diving medicine. *BMJ Military Health*, 151(4), 256.
- Robinson, S. L., & O'Leary-Kelly, A. M. (1998). Monkey see, monkey do: The influence of work groups on the antisocial behavior of employees. *Academy of Management Journal*, 41(6), 658-672.
- Rogers, R., Johansen, J., Chang, J. J., & Salekin, R. T. (1997). Predictors of adolescent psychopathy: Oppositional and conduct-disordered symptoms. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online*, 25(3), 261-271.
- Rutten, E.A., Stams, G.J.J., Biesta, G.J., Schuengel, C., Dirks, E. & Hoeksma, J.B. (2007). The contribution of organized youth sport to antisocial and prosocial behavior in adolescent athletes. *Journal of Youth And Adolescence*, 36(3), 255- 264.

- Rutter, M., et al. (1998). *Antisocial behavior by young people: A major new review* (1 st ed.). London: Cambridge University Press.
- Ryska, T. A. (2003). Sportsmanship in young athletes: The role of competitiveness, motivational orientation, and perceived purposes of sport. *The Journal of Psychology*, 137(3), 273-293.
- Saeed Abdulrahman, T. (2018). *Irak'ta eğitim gören 10-12 yaş grubu spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin fiziksel uygunluk ve özgüven durumları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Santrock, J. W. (2017). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim psikolojisi* (G. Yüksel, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Savaş, M., & Yazıcı, M. (2019). Okul sporlarına katılan öğrencilerin imgeleme becerileri ile sportif güven düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(5), 2347-2354.
- Selağzı, S., & Çepikkurt, F. (2015). Antrenör ve sporcu iletişim düzeylerinin belirlenmesi. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1), 11-18.
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim, öğrenme ve öğretim* (14.Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Sezen, G. (2013). Sporda prososyal ve antisosyal tutum ölçeği. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(18), 271-276.
- Smith, P.K. (2003). *Play and peer relations. An introduction to developmental psychology* (1st ed.). Oxford, UK: Blacwell Publishing Ltd.
- Somer, B. (2015). *4- 6 Yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Souza, R. A., Beltran, O. A., Zapata, D. M., Silva, E., Freitas, W. Z., Junior, R. V., ... & Higino, W. P. (2019). Heart rate variability, salivary cortisol and competitive state anxiety responses during pre-competition and pre-training moments. *Biology of Sport*, 36(1), 39-46.
- Story, M., Stevens, J., Evans, M., Cornell, C. E., Juhaeri, Gittelsohn, J., ... & Murray, D. M. (2001). Weight loss attempts and attitudes toward body size, eating, and physical activity in American Indian children: relationship to weight status and gender. *Obesity Research*, 9(6), 356-363.
- Stout, P. A. & Leckenby, J. D. (1986). Measuring emotional response to advertising. *Journal of Advertising*, 15(4), 35-42.
- Sunay, H. & İmamoğlu, A. F. (1996). Türkiye'de antrenör eğitim programlarının etkinliği. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(3), 66-84.
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L.S. (2012). *Using Multivariate Statistics* (6th ed.). New York, NY, U.S.A.: Pearson Education, Inc.

- Tamer, K. (1987). *Beden eğitimi ve oyun öğretimi* (1.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Taşdemir D. (2020). *Spor yapan ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çorum.
- Tazegül, Ü. (2014). Sporun kişilik üzerindeki etkisinin araştırılması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 25(1), 537-544.
- Thukydides (2017). *Peloponnessos savaşları* (F. Akderin, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Tok, D. (2014). *Su altı hokeyindeki filik hareketinin kinematik analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tolukan, E., & Akyel, Y. (2019). Futbolda antrenör-sporcu ilişkisi ve sürekli sportif kendine güveni üzerine bir araştırma. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(1), 103-112.
- Trawick, J. (2017). *Erken çocukluk döneminde gelişim: Çok kültürlü bir bakış açısı* (B. Akman, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Tremblay, R. E. (2010). Developmental origins of disruptive behaviour problems: the 'original sin' hypothesis, epigenetics and their consequences for prevention. *Journal of child psychology and psychiatry*, 51(4), 341-367.
- Tukay, H. (2019). *Futbolcularda sosyal kimlik bağlamında prososyal ve antisosyal davranışlar* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tuncel, S. D., & Büyüköztürk, Ş. (2009). Antrenörlerin mesleki etik ilkeleri nelerdir? nasıl ölçülür? ölçek geliştirme: ölçeğin geçerlik ve güvenirliği. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(4), 159-168.
- Tutar, H. (2016). *Sosyal psikoloji: Kavramlar ve kuramlar* (4.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu. (2023, 16 Ocak). *Yetkili dalış merkezleri*. Erişim Adresi: <https://tssf.gov.tr/dalis-cankurtarma-uzman-egitim-merkezleri/>
- Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu. (2023, 27 Ocak). *Paletli yüzme*. Erişim Adresi: <https://tssf.gov.tr/paletli-yuzme/>
- Underwood, B., & Moore, B. (1982). Perspective-taking and altruism. *Psychological bulletin*, 91(1), 143.
- Vaish, A., Carpenter, M., & Tomasello, M. (2009). Sympathy through affective perspective taking and its relation to prosocial behavior in toddlers. *Developmental Psychology*, 45(2), 534-543.

- Van Dyne, L., Graham, J. W., & Dienesch, R. M. (1994). Organizational citizenship behavior: Construct redefinition, measurement, and validation. *Academy of Management Journal*, 37(4), 765-802.
- Varol, S., & Türkmen, M. (2021). Bocce lig sporcularının antrenör ilişki düzeyi ile sporda prososyal ve antisosyal davranış düzeyleri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 19-34.
- Vierimaa, M., Erickson, K., Côté, J., & Gilbert, W. (2012). Positive youth development: A measurement framework for sport. *International journal of sports science & coaching*, 7(3), 601-614.
- Voight D. (1998). *Spor Sosyolojisi* (A. Atalay, Çev.). İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Yıldırım, E., Koç, M. C., Ayar, H., & Plastoı, C. D. (2023). Yaşam boyu serbest zaman: sualtı hokeyi oynayan bireylerin mutluluk düzeylerinin incelenmesi. *Anatolia Social Research Journal*, 2(2), 5-11.
- Ziyagil, M. (2020). Antrenörlük mesleki etkililiğinin 30978 sayılı antrenör eğitimi yönetmeliği kapsamında değerlendirilmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(1), 123-136.

DİZİN

A

Antisosyal, 6, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 44,
45, 60

Antrenör, 6, 14, 17, 36, 37, 38, 41, 42, 58,
61

E

Empati, 24

Ö

Özgecilik, 20, 24

S

Sporcu, 6, 1, 17, 37, 38, 39, 41, 42, 43

Sualtı, 8, 3, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 47, 62

Y

Yüzme, 5, 6, 7, 8, 37, 40